

AṢṬĀVAKRA GĪTĀ

HET LIED VAN DE VERGUISDE

Guy Eugène DUBOIS is de auteur van:

VIPASSANA BHAVANA
— Inzichtmeditatie —

ATTHAKAVAGGA
— De Vrede van de Boeddha —

SATTA-VISUDDHI
— De Zeven Zuiveringen —

DHAMMA —
— Overdenkingen bij een Ultieme Werkelijkheid —

DHAMMAPADA
— Het Pad van Waarheid —

KHAGGAVISANA SUTTA

PARAYANAVAGGA
— De Weg naar de Andere Oever —

WOORDEN VAN WIJSHEID
— De Dhammapada Zonder Exegese —

ITIVUTTAKA
— Zo is het Gezegd —

KHUDDAKAPATHA
— Korte Passages —

YATRA NAAR MAJJHIMADESA
— Een Pelgrimsreis naar het Middenland —

UDANA
— Geïnspireerde Uitspraken van de Boeddha —

SATIPATTHANA
— Het Pad naar Zelfrealisatie —

EKAYANO MAGGO
—De Directe Weg—

SOTAPATTIMAGGA
—Het Pad van de Stroombetreder—

ANICCA
—Sleutel tot Bevrijding—

DHAMMA-ZAADJES
—Deel I - II - III - IV—

JIJ BENT DE STROOM

*Al deze boeken kunnen gratis gedownload worden
op de website <https://yatha-bhuta.com>*

AṢṬĀVAKRA GĪTĀ

HET LIED VAN DE VERGUISDE

Guy Eugène DUBOIS
Voorwoord door Paul Van hooydonck

- *Spirituele wijsheid is een geschenk dat met inzicht en mededogen gedeeld moet worden en niet uitgebuit voor vulgair persoonlijk gewin. Wanneer wijsheid gecommmercialiseerd — 'vermarkt' — wordt, verliest ze haar zuiverheid en verwordt ze tot koopwaar, waardoor diepgaande inzichten een taxatie krijgen, wat hun transformerende kracht ondermijnt. •*

(Guy E. Dubois)

Om deze reden mag dit boek vrij gereproduceerd, gebruikt en verspreid worden — via elk medium of bestandsformaat — mits inachtneming van de clausules van de copyright licentie (CC BY-NC-SA 4.0) van Creative Commons Belgium

D/2023/Guy Eugène Dubois, uitgever
Zomerlaan 8/101 - 2580 Beerzel, België
<https://www.yatha-bhuta.com>
gdubois.dhammabooks@gmail.com

Cover: Bulaki, (1823), Detail of Three Aspects of the Absolute,
Mehrangarh Museum Trust, Jodhpur, Rajasthan, India
Vormgeving, Prepress & Design: GD
Tekstcorrectie: Jan Dewitte
Gezet in Helvetica Neue
Papier: HVO wit FSC
Druk: Brave New Books, Rotterdam, Nederland
ISBN: 9789464806816 | NUR-Code: 718

In de geest van Aṣṭāvakra draag ik dit boek op aan mijn geliefde vrienden op het spirituele pad. Moge onze gezamenlijke reis naar wijsheid en bevrijding ons verbinden en verlichten. Ons tot heelheid brengen. Tot het Zelf.

• *Wonderbaarlijk!*
Ik ben de oeverloze oceaan,
waarin de golven van de individuele schepselen
zich manifesteren, spontaan vorm aannemen,
speels tegen elkaar aanbotsen om
— overeenkomstig hun eigen aard —
opnieuw in Mij weg
te zinken. •

INHOUD

INHOUD	11
VOORWOORD	13
INLEIDING	19
TERMINOLOGIE	47
HOOFDSTUK I — ZELFREALISATIE	65
DUIDING BIJ HOOFDSTUK I — ZELFREALISATIE	73
HOOFDSTUK II — VREUGDE VAN DE LEERLING BIJ ZELFREALISATIE	87
DUIDING BIJ HOOFDSTUK II — VREUGDE VAN DE LEERLING BIJ ZELFREALISATIE	95
HOOFDSTUK III — WIJSHEID	103
DUIDING BIJ HOOFDSTUK III — WIJSHEID	109
HOOFDSTUK IV — DE ZOEKER	115
DUIDING BIJ HOOFDSTUK IV — DE ZOEKER	117
HOOFDSTUK V — LOSLATEN	121
DUIDING BIJ HOOFDSTUK V — LOSLATEN	123
HOOFDSTUK VI — DE HOGERE KENNIS	125
DUIDING BIJ HOOFDSTUK VI — DE HOGERE KENNIS	127
HOOFDSTUK VII — DE OCEAAN	129
DUIDING BIJ HOOFDSTUK VII — DE OCEAAN	131
HOOFDSTUK VIII — DE GEEST	135
DUIDING BIJ HOOFDSTUK VIII — DE GEEST	137
HOOFDSTUK IX — VERZAKING EN EENHEID	139
DUIDING BIJ HOOFDSTUK IX — VERZAKING EN EENHEID	143
HOOFDSTUK X — VREDE	149
DUIDING BIJ HOOFDSTUK X — VREDE	153
HOOFDSTUK XI — STILTE	157
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XI — STILTE	161
HOOFDSTUK XII — REALISATIE	165
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XII — REALISATIE	169
HOOFDSTUK XIII — GELUK	173
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XIII — GELUK	177
HOOFDSTUK XIV — VRIJ VAN GEDACHTEN	181
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XIV — VRIJ VAN GEDACHTEN	183
HOOFDSTUK XV — BEVRIJD ZONDER VERWACHTING	185
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XV — BEVRIJD ZONDER VERWACHTING	193

HOOFDSTUK XVI — VOORBIJ ELK STREVEN	201
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XVI — VOORBIJ ELK STREVEN	205
HOOFDSTUK XVII — ONTSTIJG DE WERELD	209
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XVII — ONTSTIJG DE WERELD	215
HOOFDSTUK XVIII — DE AARD VAN DE MEESTER	221
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XVIII — DE AARD VAN DE MEESTER	251
HOOFDSTUK XIX — RUST IN HET ZELF	289
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XIX — RUST IN HET ZELF	293
HOOFDSTUK XX — JANAKA'S ONDERRICHT	297
DUIDING BIJ HOOFDSTUK XX — JANAKA'S ONDERRICHT	303
NAWOORD	315
SLOTAKKOORD	329
BIBLIOGRAFIE	337
VOETNOTEN	341

VOORWOORD

DEEL 1: VOORGESCHIEDENIS

Ik ben een zoeker.
Altijd geweest.
Ik zoek het hoogste.
Ik wil de kans die dit leven is goed benutten.
En niet laten verloren gaan.
Ik wil geen tijd verspillen aan onbelangrijke zaken.
Daarbij laat ik me leiden door deze vragen:
Waar gaat het om in dit leven ?
Wat is belangrijk ?
Wat is essentie ?
En wat is ballast ?
Wat is de moeite waard om na te streven ?
En waar wil ik mijn tijd niet aan verspillen ?

Op mijn zeventiende las ik het boek 'Siddhartha' van Herman Hesse.
Het greep me aan.
Ik herkende Siddhartha's zoektocht naar het hoogst mogelijke geluk.
Ik herkende zijn niet-aflatende gedrevenheid naar de realisatie van zijn hoogst mogelijke potentieel als mens.
Ik voelde dat innerlijke vuur ook.
Later werkte ik als onderwijzer in het eerste leerjaar.
Ik leerde kinderen lezen en schrijven.
Prachtig werk.
Maar mijn honger naar de realisatie van het wezenlijke/inzicht/wijsheid bleef knagen.

Ik ging filosofie studeren als werkstudent aan de universiteit van Antwerpen.
De wereld van het denken.
De grote Griekse en Duitse filosofen passeerden de revue.
De professor waar we les van kregen was bang om zijn studenten in de ogen te kijken.
Hij keek over onze hoofden heen, oogcontact vermijdend.
'Wat is de zin van al deze niet-geïntegreerde kennis in het hoofd' vroeg ik me af.
De honger bleef.

Ik ging een psychotherapie-opleiding volgen in Nederland.
Gestalt.
De wereld van de emotie.
'Ook dit is niet de essentie' wist ik al gauw.
Maar wat dan wel ?

Op vijfendertigjarige leeftijd vertrok ik naar het Oosten.
Ik doorkruiste India op een scooter van noord naar zuid.

In Kerala (Zuid-India) ontmoette ik een boeddhistische monnik.
Een keerpunt in mijn leven.
We hadden lange gesprekken.
Eindelijk een gelijkgestemde ziel !
Hij kwam net terug uit Sri Lanka en gaf me het adres van een boeddhistisch meditatiecentrum daar.
'Meditatie is een manier om de dingen helder te zien' zei hij.

Ik vond wat ik zocht in het Oosten.
Niet het verstand, niet de emotie, maar bewustzijn is de sleutel tot wijsheid en inzicht begreep ik.
Ik verbleef twaalf jaar in boeddhistische kloosters en meditatiecentra in Azië: India, Sri Lanka, Nepal, Laos, Vietnam, Cambodja, China, Thailand, Maleisië, Engeland.
Ik verkende theravada, Tibetaans vajrayana en zenboeddhisme.
Ik werkte als manager in 2 centra: Ganden Yiga Chözin in Nepal en het Nilambe Buddhist Meditation Center in Sri Lanka.
Ik kwam naar België terug, trad uit als boeddhistische monnik en richtte in 2007 het Ehipassiko Boeddhistisch Centrum op.
Ik leidde het centrum 13 jaar.
Het groeide en bloeide.
Ik nodigde leraars uit alle tradities uit.
Ze gaven hun kijk op de Werkelijkheid.
Maar ik miste iets.
Ik wist niet goed wat.
Ze raakten de essentie niet.
Ik gaf me helemaal en wijdde al mijn tijd aan de uitbouw van het centrum.
Na dertien jaar was het genoeg.
Ik was moe.
Ik wilde rust.
Die rust heb ik nu.

DEEL 2: ONTMOETING MET GUY DUBOIS

In die Ehipassiko-periode ontdekte ik als bij toeval Guy Dubois.
Guy had op eigen houtje Pali geleerd en vertaalde grote delen van de Pali-canon (oudste boeddhistische teksten) vanuit het Pali rechtstreeks naar het Nederlands.
Ik was onder de indruk.
Je moet het maar doen.
Ik genoot van zijn eruditie, deskundigheid en groot inzicht in de leer van de Boeddha.
En bovenal herkende ik zijn gedrevenheid, zijn niet te stuiten drang om steeds dieper die materie te doorgronden, te evolueren, te groeien om het hoogst mogelijke potentieel in zichzelf te verwerkelijken en in de loop van dat proces anderen die interesse toonden te inspireren.
Ik had diezelfde passie.
We zagen elkaar niet vaak in levende lijve.

Maar ik voelde me nauw met hem verwant.
Hij sprak mijn woorden (soms letterlijk).
Hij uitte mijn gedachten.
Hij verwoordde mijn inzichten.
Meer dan welke andere spirituele leraar in het Nederlands taalgebied ook.
Die band is er nog steeds.
En die wordt steeds dieper.
Guy en ik hebben weinig woorden nodig om elkaar te begrijpen.
We zitten op dezelfde golflengte.
En dat is hoogst, hoogst uitzonderlijk.
Het is een grote zegen zo iemand te ontmoeten in je leven.
Guy is een zoeker.
Hij weigert steevast te blijven steken in identificatie met welke school, traditie of stroming dan ook.
Hij draagt openheid hoog in het vaandel.
Zonder oogkleppen.
Niet geïnteresseerd in hoe anderen hem percipiëren.
Hij gaat gewoon zijn pad.
Vrij en ongebonden.
Los van vooropgestelde modellen, verwachtingen en referentiekaders.
Hij is een 'minnaar van de Waarheid'.
En sluit geen compromissen.
Hij is trouw aan de Waarheid, wat de gevolgen ook zijn.
Prachtig vind ik dat.

DEEL 3: TIJDLOZE STILTE

Toen ik in september 2020 het bestuur van Ehipassiko doorgaf aan anderen kreeg ik waar ik jaren naar verlangd had: tijd voor verdieping.
Ik kwam in contact met twee leraren uit de traditie van *advaita vedānta* (non-dualisme, hindoeïsme): Swami Satyananda (Barcelona) en Swami Atmananda (Rishikesh, India).
Hier vond ik een bevestiging van mijn eigen jarenlange ervaringen.
Mijn persoonlijke spirituele pad begon met traditionele vipassana en liep via zen en dzogchen (boeddhistische non-dualistische vormen van beoefening) uiteindelijk naar *advaita*.
Steeds vaker en steeds duidelijker presenteerde er zich een dimensie van weidse stilte; diepe vrede; tijdloos, grenzeloos, onbeperkt, conceptloos, objectloos en inhoudsloos bewustzijn.
Dit gebeurde tijdens formele beoefening maar ook steeds vaker tijdens het gewone dagelijkse leven.
Ik kon mijn aandacht richten op een lege staat van helderheid, alertheid en aanwezigheid zonder gedachten of emoties maar bewust.
Zonder inhoud, zonder modellen, zonder beperkingen.
Open.
Vrij.
Wijd en ruim als de wolkeloze hemel.

Fantastisch was dat.
Thuiskomen was dat.
Woorden en verklaringen waren overbodig.
Regeltjes en structuren irrelevant.
God was tijdloos en vormeloos.
Ik had gevonden wat ik zocht.

Mijn enige taak in dit leven is deze staat verder te stabiliseren.
Deze staat permanent te zijn.
Want dat is (nog) niet het geval.
Ik ben hier niet altijd.
Regelmatig word ik 'teruggetrokken' in het samsarische (zintuiglijke/tijdelijke).
Maar meer en meer evolueer ik in de richting van deze grenzeloze 'wij(d)sheid'.
En dat geeft zo veel vreugde en voldoening.

DEEL 4: VERDERE VERDIEPING

De twee leraars waarover ik het eerder had, spraken rechtstreeks vanuit die weidse innerlijke stilte.
En dat inspireerde me zeer.
De retraite die ik volgde in Rishikesh was gebaseerd op de '*Aṣṭāvakra Gītā*', door Guy vertaald als '*Het lied van de verguisde*', een eeuwenoude tekst uit de *vedānta* (hindoeïsme).
Nooit kreeg ik een tekst onder ogen met meer diepgang.
Met het verstand niet te vatten.
Slechts toegankelijk voor hen die geproefd hadden van de Absolute Waarheid voorbij concepten, die een glimp hadden opgevangen van het Ongeconditioneerde of Goddelijke.
Advaita houdt zich niet bezig met de zintuiglijke wereld, de dingen die we kunnen zien, voelen, ruiken, proeven, horen, denken.
Het is niet geïnteresseerd in het eindeloos komen en gaan van tijdelijke vormen binnen de dimensie tijd.
Advaita houdt zich bezig met het tijdloze en vormeloze alleen.
Met de tijdloze oceaan van bewustzijn waaruit de tijdelijke golven van vormen opkomen en waarin ze terug verdwijnen.
Met de essentie der dingen die zintuiglijk niet waar te nemen is.
Maar wel te ervaren valt als de kern van ons zijn.
Die essentie realiseren is geluk.
Daar ligt de schat.
'*The peace that passeth all understanding*'.
Dat vormt het doel van elke zoekter.
Daar komt hij thuis.
Daar is geen streven, geen zoeken meer.
Daar legt hij zich te ruste.
Eindelijk.
Daar valt niet meer te doen.

De tijd vernietigt de wereld.
De yogi vernietigt de tijd.
En realiseert zo de Waarheid.

DEEL 5: HET LIED VAN DE VERGUISDE

Ik gaf de '*Aṣṭāvakra Gītā*' aan Guy bij mijn thuiskomst in België.
Hij raakte zo in de ban dat hij besloot om de tekst rechtstreeks vanuit het Sanskriet naar het Nederlands te vertalen.
Dat boek hebt u nu in handen.
Hoe hij erin geslaagd is om naast het Pali ook het Sanskriet te beheersen en naar het Nederlands te vertalen is me een raadsel.
Ik weet dat de twee talen nauw met elkaar verwant zijn maar toch...
Dit boek, dat uiteindelijk 700 pagina's in beslag neemt, gaat niet over de wereld en haar veranderlijke dingen.
Het speelt zich niet af binnen de dimensie tijd.
Het gaat niet over *samsāra*, het universum.
Het gaat niet over de vormen.
Het gaat over het Onzegbare.
Het gaat over het Ondefinieerbare.
Het gaat over Dat wat er werkelijk toe doet in dit leven.
Het gaat over het enige dat de moeite waard is na te streven.
Het gaat over *Nirvāṇa*.

Er is niets hoger dan de inhoud van dit boek te vinden op deze wereld.
Moge het velen inspireren.
Niet iedereen die het ter hand neemt zal er klaar voor zijn.
Want het verpulvert alle vooropgezette ideeën.
Het haalt alle (schijn)zekerheden onderuit.
Het versplintert alle denk- en referentiekaders.
Het gooit de lezer overboord in het midden van de oceaan zonder reddingsboei.
In de oneindige, weidse, lege ruimte van de Waarheid.

Ik ga dit boek vaak tot mij nemen.
Het ademt vrijheid.

Ik dank je, beste Guy.
Ik buig voor je.

Paul Van hooydonck
Barcelona, 11 juni 2023

INLEIDING

Aṣṭāvakra schept duidelijkheid: hij is wijs, ervaren, scherp, onconventioneel, onthecht, diepzinnig, spiritueel, verlicht. Bij hem gaan zitten om te luisteren, staat garant voor bevrijding. Voor onbekrompen, autonoom, soeverein denken. Voor ruimte. *Ākāśa*. ¹ Voor penetrerend inzicht. *Vijñāna*. ² Voor een beklijvende, intuïtieve, experiëtiële ervaring van non-dualiteit, van eenheid. *Anubhāva*. ³

Aṣṭāvakra nodigde koning *Janaka* uit om zichzelf aandachtig te observeren. Te onderzoeken. En om gelukkig te genieten van wat hij nauwgezet registreerde.

Gelukkig?

Deze emotie uit de mond van de Wijze is niet gratis. Ze is écht. Zuiver. Gegrond. Ze is ongeconditioneerd: niet gebonden aan tijd, plaats en handeling. Zulke gelukzaligheid refereert naar een sacrale transcendente ervaring waar de zintuiglijke concepten niet van toepassing zijn. Leeg aan inhoud zijn.

De gelukzaligheid van *Aṣṭāvakra* wijst naar de onverstoorbare innerlijke vreugde, permanente vrede en onwankelbare vervulling die ervaren wordt door de *yogi* die zich bewust is van zijn 'ware aard' als het onveranderlijke, tijdloze en oneindige zelf (*Skr. ātman*) en daardoor bevrijd is van de restricties van het ego en van werelds verlangen.

Deze invitatie is, zoveel eeuwen later, nog steeds geldig. Maar nu voor jou. *Aṣṭāvakra* vraagt om jezelf te beschouwen. Om jezelf te analyseren. Om te kijken. Om te zien. ⁴ Je kunt immers niet realiseren wat je niet ziet. Maar evenmin als je, in je mateloze zintuiglijke gulzigheid, te véél wilt zien: als je niet genoeg kunt krijgen van de wulpse wereldse vormen met hun geconditioneerd verlangen en vicieuze afkeer. Dan loop je gegarandeerd verloren in het archetypale oerbos. ⁵

Kijk daarom zonder ingewikkelde metafysische filosofieën of savante technieken. Zonder autoriteit. Zonder decor, zonder decorum. Zonder structuren. Limiteer je tot *nāmarūpa*. ⁶ Tot *nāma* en *rūpa*. Tot geest en lichaam. Beperk je tot jezelf. Zelf: met een hoofdletter én een *accent aigu*. Kijk als een Meester. Een Wijze. Een *Jñānī*. ⁷ Vrij en ongebonden. Soeverein. Zonder hoofd boven je hoofd.

Wees een licht voor jezelf. Een vuurtoren. Een baken van innerlijke vrede en rust. Van stilte. Besef dat jouw bevrijding je hoogste prioriteit is. De énige trouwens.

Maak van jezelf een macrokosmos waar de *tsunami's* van verlangen, haat en onwetendheid geen vat op hebben. Een onbegrensde ruimte van puur bewustzijn. Van heelheid. Van eenheid. Eén/Niet-twee.

Door forensisch je 'ware zelf' (*Skr. ātman*) te observeren zal je 'de dingen zien zoals ze werkelijk zijn'. *Yathā-bhūta*. Niet zoals ze je arglistig aangereikt en gerepresenteerd worden.

Bevrijding is énkél mogelijk wanneer je je losmaakt van de perceptuele conditionering (Skr. *anasūyā*; P. *anusaya*) ⁸ waardoor je jezelf en de omringende wereld beschouwt als permanent, comfortabel, duurzaam, stabiel en eeuwig. Separaat van het Geheel.

Kom je er óók bijzitten? Om te luisteren? Om sámen te kijken? Om sámen met *Aṣṭāvakra* het lied te zingen dat van elke alerte *yogi* een *Ātman* ⁹ maakt. Onge-limiteerde Ruimte. Puur Grenzeloos Bewustzijn. *Brahman*. Zoveel méér dan een gefingeerde, schimmige god.

Durf je?

We beginnen met drie Sanskrietwoorden: '*Brahmaiva kevalam sarvam*'. Het is de kerngedachte die *advaita vedānta* tot leven wekt. Hoewel dit gezegde niet *verbo ad verbum* —als een korte krachtige *mantra*— in één of andere *Upanishad* ¹⁰ voorkomt, kan dit statement toch beschouwd worden als de perfecte wapenspreuk van de non-dualistische visie van de *advaita*-traditie. Voor de Nederlandse vertaling hebben we iets méér woorden en ruimtelijke plaats nodig, maar de boodschap blijft identiek: '*Alles wat bestaat is Brahman en absoluut* ¹¹ *niets anders dan Brahman*'.

De uitdrukking suggereert dat *Brahman* de énige werkelijkheid ¹² is en dat alles wat we waarnemen en ervaren, finaal een manifestatie of verschijningsvorm van *Brahman* is. Volgens de filosofie van *advaita vedānta* bestaat er geen scheiding tussen het individuele zelf (Skr. *ātman*) en *Brahman*, het Universele Zelf.

Brahman is een begrip ¹³ uit het hindoeïsme dat verwijst naar de Ultieme Werkelijkheid, naar het Absolute Bewustzijn, het alomtegenwoordige en alomvattende principe dat de grondslag vormt van het universum en de hele schepping doordeseemt. *Brahman* is de Ultieme Realiteit die zowel immanent als transcendent is.

Hoewel *advaita vedānta* niet gelooft in een persoonlijke, goddelijke schepper zoals die gepresenteerd wordt in sommige andere hindoeïstische tradities, ¹⁴ erkent het *Brahman* als de Ultieme, Onveranderlijke Werkelijkheid als grondslag van het bestaan. ¹⁵

Vanuit het oogpunt van de Universele Waarheid is *Brahman* onpersoonlijk. ¹⁶ Als onpersoonlijke werkelijkheid is *Brahman* een abstract principe dat buiten de waarneming van de zintuigen ligt. Het gaat *voorbij* aan vorm, naam, ras, gender... kortom: het gaat *voorbij* aan elke dualiteit.

Brahman is het 'Zelf' —het principe van het bestaan. *Brahman* is de onveranderlijke, onbegrensde en ondeelbare realiteit die de basis vormt van het universum en van alle verschijnselen. *Brahman* wordt niet beschouwd als een antropomorfe god die menselijke eigenschappen bezit, zoals emoties, intenties en bewustzijn.

Brahman is 'anantam-satyam': ¹⁷ onbegrensde waarheid, universeel, tijdloos en onveranderlijk. *Brahman* is verder 'anantam-jñānam': ¹⁸ onbegrensde, eeuwige wijsheid. Tenslotte is *Brahman* 'satyam-jñānam': ¹⁹ waarheidsinzicht dat voortspuit uit een diep begrip van de 'ware aard' van de werkelijkheid. *Yathā-bhūtaṃ vipassisum*. ²⁰

In plain Dutch: Brahman is het Onbegrensde Bewustzijn dat alle manifestaties van het universum omvat en overstijgt. Het is de essentie van alles wat bestaat en tegelijkertijd de bron van alles. De Oerbron. De Archè. ²¹

Dit Absolute Bewustzijn wordt beschouwd als de oorspronkelijke en enige werkelijkheid. Alles in het universum is een manifestatie van *Brahman*, terwijl alle vormen, verschijnselen, fenomenen, dingen..., tijdelijk en illusoir zijn. *Brahman* is de eeuwige bron waar alles uit voortvloeit en finaal ook naar terugkeert. Daarom wordt *Brahman* omschreven als de 'eeuwige getuige'. ²² Niet als de 'doener' (*Skr. kartā*) ²³ van de handelingen. Evenmin als de 'genieter' (*Skr. bhoktā*) ²⁴ ervan.

Maar even terug naar de *advaita vedānta*-filosofie. Het is immers weinig elegant om de protagonist ten tonele te voeren en de *plot* te vergeten. De verwevenheid —*harmonie* zou ik het durven noemen, maar *chaos* past evenzeer als omschrijving—tussen hoofdrolspeler en verhaallijn is van cruciaal belang voor de coherentie en impact van elk toneelstuk.

Advaita vedānta is één van de meest invloedrijke tradities binnen het hindoeïsme. Het is een inzietsleer ²⁵ die stelt dat het individuele bewustzijn (*Skr. ātman*) één is met het Absolute Bewustzijn (*Skr. Brahman*) en dat elke separaatheden tussen beide pure illusie is. *Māyā* (*cf. infra*).

Door het beoefenen van meditatie en zelfonderzoek (*Skr. atma-vichara*) kan de *yogi* ²⁶ deze begoocheling doorbreken en de 'ware aard' van de werkelijkheid, namelijk dat alles *Brahman* is, aanvoelen—'ervaren'—en in zichzelf realiseren.

Advaita vedānta bestaat uit twee Sanskrietwoorden. Hun respectievelijke letterlijke betekenis verklaart ook het totaalbegrip. *Advaita* staat voor *a* + *dvaita* = 'niet twee' of voor 'eenheid'; *vedānta* verwijst naar het einde van de *Veda*'s: *veda* + *anta*. ²⁷

De *Veda*'s ²⁸ zelf vormen een groep spirituele teksten uit de Oudindische traditie. Ze zijn geschreven in het Sanskriet en bevatten hymnen, gebeden, *mantra*'s, filosofische verhandelingen en mythologische verhalen.

Hoewel de impact van de *Veda*'s het belangrijkste is op het hindoeïsme, hebben ze ook invloed gehad op andere religieuze tradities in India, zoals op het jainisme en het sikhisme. ²⁹ Beide tradities erkennen de vedische geschriften als historisch belangrijke teksten. Zowel het jainisme als het sikhisme hebben elementen uit de *Veda*'s in hun eigen leringen en religieuze praktijken toegevoegd, gedefinieerd en geïntegreerd.

De wortels van de filosofische school van *advaita vedānta* liggen ongetwijfeld in de *Veda*'s en de *Upanishads*. Maar de leer zelf werd, vele eeuwen later, in vorm gegoten en gecodificeerd ³⁰ door Adi Shankaracharya, ³¹ een prominente Indiase filosoof en geleerde die leefde in de 8e eeuw van onze tijdrekening.

Tot op vandaag wordt Shankaracharya beschouwd als één van de belangrijkste en invloedrijkste filosofen in de geschiedenis van het hindoeïsme. Hij schreef commentaren op de oude heilige geschriften—o.m. op de *Veda*'s, *Upanishads*, *Bhagavad Gita* en de *Brahmasutra*. ³² Zijn leringen hebben een diepgaande invloed gehad op de Indiase filosofie en spiritualiteit en hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de *vedānta*-traditie zoals we die vandaag de dag kennen. Hij wordt dan ook—terecht—als de grondlegger van *advaita vedānta* beschouwd.

Advaita vedānta is een coherente leer die haar adepten tot zelfrealisatie brengt door de verwezenlijking van de ervaring van niet-dualiteit, waarbij de ware aard van het individuele zelf (*Skr. ātman*) identiek is aan het Absolute Bewustzijn (*Skr. Brahman*). *Advaita* is een filosofie die stelt dat er slechts één Ultieme Werkelijkheid bestaat en dat alle manifestaties, alle verschijningsvormen—inclusief ons begrensde, belichaamde, individuele zelf dat het lichaam, de geest en de zintuigen omvat (*Skr. jīva*)—integraal deel uitmaken van deze éne realiteit.

Deze Ultieme Werkelijkheid—*Brahman*—is niet identiek aan de antropomorfe goden van de andere wereldreligies. ³³ Hun goden zijn archetypische figuren. Ze belichamen concepten zoals schepper, beschermer, vernietiger, verlosser, vader- of moederfiguur... Het zijn veruitwendigingen van universele patronen die diep geworteld en ingesneden zijn in het menselijk collectief bewustzijn. Belichamingen van oerbeelden die fundamentele menselijke ervaringen, emoties en verlangens oproepen, wat de interactie met de gelovigen faciliteert. Ze vertegenwoordigen deugden, krachten, kenmerken of hoedanigheden, zoals liefde, wijsheid, rechtvaardigheid, creativiteit, vruchtbaarheid... waardoor de volgelingen zich gemakkelijk kunnen identificeren met hun zelfgecreëerde opperwezens.

Brahman is van een heel ander kaliber dan deze op consumptiemaat gesneden goden: *Brahman* overstijgt met verve het conceptuele van deze goden. ³⁴ *Brahman* is veel minder een product van de verbeeldingskracht van de menselijke geconditioneerde geest, i.c. veel minder een product van de menselijke fantasie, als reactie op de behoefte aan betekenisgeving voor het ondermaanse bestaan en het diep gewortelde verlangen naar controle over de wereld.

Tenslotte nog dit: het begrip *advaita vedānta* staat bekend onder vele benamingen, zoals non-dualisme; non-dualiteit; eenheidsfilosofie; monisme; *brahmavidya* ³⁵ of *mayavada*. ³⁶

De *Aṣṭāvakra Gītā* is één van de belangrijkste en invloedrijkste klassieke teksten uit de Indische/Indiase spirituele traditie.

Vormelijk wordt de *Aṣṭāvakra Gītā* traditioneel opgedeeld in 20 hoofdstukken die samen 298 verzen bevatten.

HOOFDSTUK	BENAMING	AANTAL VERZEN
HOOFDSTUK I	HET ZELF	20
HOOFDSTUK II	VREUGDE VAN DE LEERLING BIJ ZELFREALISATIE	25
HOOFDSTUK III	WIJSHEID	14
HOOFDSTUK IV	DE WIJZE	6
HOOFDSTUK V	LOSLATEN	4
HOOFDSTUK VI	DE HOGERE KENNIS	4
HOOFDSTUK VII	DE OCEAAN	5
HOOFDSTUK VIII	DE GEEST	4
HOOFDSTUK IX	GELIJKMOEDIGHEID	8
HOOFDSTUK X	VERLANGEN	8
HOOFDSTUK XI	STILTE	8
HOOFDSTUK XII	REALISATIE	8
HOOFDSTUK XIII	GELUK	7
HOOFDSTUK XIV	VRIJ VAN GEDACHTEN	4
HOOFDSTUK XV	ZONDER VERWACHTINGEN BEN JE VRIJ	20
HOOFDSTUK XVI	VOORBIJ ELK STREVEN	11
HOOFDSTUK XVII	ONTSTIJG DE WERELD	20
HOOFDSTUK XVIII	DE MEESTER	100
HOOFDSTUK XIX	RUST IN HET ZELF	8
HOOFDSTUK XX	BEVRIJDING	14
		298

Ashtavakra Gīta — Vormelijk schema

Inhoudelijk is het een intrigerend dichtwerk uit de *advaita vedānta*-traditie. Zoals *supra* reeds aangestipt, geeft de *Aṣṭāvakra Gītā* uitdrukking aan de hoogste leer van deze filosofische stroming.

Deze *Gītā*—dit Lied—geeft geen uiteenzetting van de waarheid door middel van logisch redeneren. Noch van analytisch denken. De *Aṣṭāvakra Gītā* staat bekend om zijn directe en onmiddellijke benadering van waarheid. Van inzicht dat bevrijdend en verhelderend is. Het beschrijft de onzegbare innerlijke vrede,³⁷ vreugde en gelukzaligheid die de *Jñānī* ervaart die de stroom overgestoken is en de Andere Oever bereikt heeft.³⁸

De *Aṣṭāvakra Gītā* is een dialoog tussen de ascetische *rishi* ³⁹ *Aṣṭāvakra* en koning *Janaka* over de essentie van de werkelijkheid en de weg naar spirituele verlossing (*Skr. mokṣa*). De verzen leggen uit hoe de menselijke geest geketend is aan illusie en begoocheling, en hoe hij bevrijd kan worden door het verwerven van wijsheid, i.c. door het realiseren van eenheid tussen het individuele bewustzijn (*Skr. ātman*) en het Absolute Bewustzijn (*Skr. Brahman*).

De verzen benadrukken de belangrijkheid van zelfonderzoek en meditatie voor het bereiken van deze bewustzijnsstaat. Zelfstudie, ondogmatisch denken, het permanent cultiveren van innerlijke wijsheid, onafhankelijk van externe omstandigheden, als speerpunten van de persoonlijke spirituele beoefening.

Maar evenzeer het uitzonderlijk belang van het ontmoeten van een wijze Meester op het pad, die in staat is om inzicht en wijsheid op een bevattelijke, maar indringende wijze op zijn leerling over te dragen. Om de neofiet te initiëren op de weg. Door de weg te tonen. Door de *yogi* te prikkelen, waardoor de restrictieve, geconditioneerde overtuigingen en opinies doorbroken worden. Een Meester die de kunst verstaat om de juiste vragen te stellen zodat de leerling gepreegd wordt met *advaita*. Verzadigd wordt door wijsheid en inzicht. Het Pad zelf is immers volmaakt, net als de onmetelijke Ruimte, waar er niets teveel of te weinig van is.

In *Aṣṭāvakra*'s lied wordt de waarheid onthuld op een radicale manier die bij de aandachtige toehoorder of lezer weinig twijfel achterlaat. De waarheid wordt op een directe en onverbloemde manier gepresenteerd. Ondanks het magische karakter en de transcendentie ⁴⁰ die in deze teksten schuilgaan, laten ze weinig ruimte voor dubbelzinnigheid. Daardoor vormt elk vers een reflectietekst. Een spiegel waarin de alerte *yogi* zichzelf aanschouwt.

Aṣṭāvakra's wijsheid exposeert zonder enige schroom het menselijk potentieel. Het stelt de beoefenaar in staat om zijn innerlijke aard te herkennen, te erkennen en te omarmen. Om deze verholde, maar intrinsieke natuur te realiseren. Dit impliceert dat *Aṣṭāvakra*'s lied een transformerend effect oproept, waarbij de *yogi* zijn 'ware aard' (*Skr. ātman*) ontdekt. Waarbij de gerealiseerde *yogi* tot *Jñānī*, tot Meester muteert.

Hier verschijnt de beoefenaar als *Ātman*. Als *Brahman*. Als een deus ex machina vervelt hij tot de absolute, transcendente, onpersoonlijke Werkelijkheid. Tot het alles omvattende Universum in zijn meest ruime extensie. Tot de onveranderlijke en onafhankelijke Realiteit, de Ruimte, het Proces dat de basis vormt van alles wat bestaat.

Zo is *Aṣṭāvakra*'s wijsheid de magische toverstaf die de innerlijke potentie in de *yogi* onthult, realiseert en laat stralen.

De specifieke school van *advaita* die in deze *Gītā* benadrukt wordt, draagt de naam *ajativada*. ⁴¹ Deze denkrichting gaat uit van het principe dat het universum

in absolute zin nooit geschapen is, maar spontaan uit zichzelf ontstaan is. Aldus biedt de *Aṣṭāvakra Gītā* een diepgaand begrip van het menselijke bestaan en de relatie tot het Absolute. Het legt de nadruk op het idee van non-dualiteit, waarbij het individuele zelf (*Skr. ātman*) gezien wordt als identiek aan het Absolute (*Skr. Brahman*).

Zoals *supra* aangehaald, ontwikkelt de *Aṣṭāvakra Gītā* zich als een dialoog tussen de Indische Wijze *Aṣṭāvakra* en Koning *Janaka*. Het gebruik van de dialoogvorm heeft zowel een vormelijk als inhoudelijk aspect.

Vormelijk is het een stijlelement om de tekst te presenteren; om de verzen aan mekaar te rijgen, om er een 'geheel' van te maken; een 'eenheid'. Zo wordt de dialoogvorm het bindmiddel dat van een hoop losliggende stenen (de verzen) een tempel (een Leer) maakt.

Inhoudelijk bevatten de dialogen diepgaande spirituele inzichten en leerstellingen. Het zijn geen willekeurige gesprekken. Integendeel: ze brengen de essentiële filosofie van *advaita vedānta* over. Op deze manier laten de dialogen de toehoorder/lezer toe om zich te identificeren met de spirituele odyssee van *Janaka*. Om zich in zijn positie te plaatsen. Zo nodigen de dialogen de *yogi* uit om na te denken, vragen te stellen en dieper inzicht te verkrijgen in de aard van het Zelf, het Bewustzijn en de Werkelijkheid.

In feite kunnen al de individuele verzen beschouwd worden als wegwijzers die—ieder met een specifiek *timbre*—naar hetzelfde wijzen: naar de heelheid van alles-met-alles. Eén/Niet-twee. Niet-twee betekent: niet-splitsen, niet-opdelen, niet-scheiden, niet-uitsluiten. Je vragen (durven) stellen bij elke opdeling. Bij elke beoordeling. Bij elke veroordeling. Bij elke opinie. Bij elke polarisatie.

Waarbij je iedere tegenstelling in twijfel trekt. Iedere tweedeling negeert. Waarbij je geen enkele divergentie, geen enkele decalage nog ongenueanceerd ernstig neemt.

Waarbij je durft *poneren* dat je iets niet weet. Méér: waarbij je *bevestigt* dat je iets niet wéét. Om razendsnel tot de conclusie te komen dat je niets weet. En dan maar uit eerlijke schaamte om zoveel menselijke onvolkomenheid je mond houdt. Wat de spontane reactie van de Wijze is. Van de Meester die elke polemiek transcendeert. Zo verschijnen deze verzen—individueel en als geheel—als een optie voor bevrijding. Voor ongebondenheid. Voor soevereiniteit. Voor waarheid. Voor eenheid. Voor *advaita*...

... *Advaita*. Non-dualisme. Puur Bewustzijn dat stelt dat er slechts één werkelijkheid bestaat, namelijk die van het Absolute, Ondeelbare Bewustzijn. Anders gezegd: *advaita* staat voor niet-vastgeklonken zijn aan een bepaalde opinie. Voor Ruimte. Open Ruimte. Voor een Ruimte zonder Horizon.

De kerngedachte van de *Aṣṭāvakra Gītā* is dat het bereiken van spirituele verlichting en bevrijding uit *duḥkha* gerealiseerd worden door inzicht in de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*) dat steeds in ons aanwezig is, maar gezuiverd moet worden van de illusies van het lichaam en het denken. Door ons te identificeren met ons lichaam en ons denken, ervaren we innerlijke onrust en onvrede. Voelen we ons onbehaaglijk. Onbevredigd. Niet 'heel'. Lijden we. En draaien we eeuwig rondjes in de cyclus van *samsāra*. Slechts wanneer we ons met niets meer vereenzelvigen, maken we ons vrij om ons met alles te identificeren.

De *Aṣṭāvakra Gītā* spoort ons aan om ons los te maken uit deze illusies en ons te realiseren dat we in wezen vrij, innerlijk vredig en gelukkig zijn. Dat we Puur Bewustzijn zijn. Dat we het Zelf zijn. Vormloze Essentie.

De *Aṣṭāvakra Gītā* gaat over de aard van het Zelf. Over de eenheid tussen *ātman*/*Brahman*. Over realiteit en gebondenheid. Over vrijheid. Het *Lied van Aṣṭāvakra* draagt een radicale, éénpuntige weergave en interpretatie uit van de *advaita vedānta*, waardoor het geheel volkomen duidelijk wordt: de schijnwerkelijkheid van de zintuiglijke wereld en de absolute eenheid van het bestaan. De *Aṣṭāvakra Gītā* hakt bomen om. Eikenbomen.

Ik citeer Paul Van hooydonck:

'Het speelt zich niet af binnen de dimensie tijd. Het gaat niet over samsāra, het universum. Het gaat niet over de vormen. Het gaat over het Onzegbare. Het gaat over het Ondefinieerbare. Het gaat over Dat wat er werkelijk toe doet in dit leven. Het gaat over het enige dat de moeite waard is na te streven. Het gaat over Nirvāṇa.'

Zowel de auteur als de ontstaansgeschiedenis van de *Aṣṭāvakra Gītā* zijn in de nevelen van de tijd gehuld.

Ogenschijnlijk lijkt de *Aṣṭāvakra Gītā*—letterlijk '*Het Lied van de Verguisde*'—te refereren naar een Indische Wijze met een naam die voorkomt in één van de grootste epische gedichten uit de Indiase én wereldliteratuur, namelijk de *Mahabharata*. Maar schijn bedriegt want in de tekst van de *Gītā* wordt nergens expliciet naar het historische leven van deze *rishi* verwezen. Wat ongetwijfeld gebeurd zou zijn *indien* het om één en dezelfde persoon was gegaan. Een vermelding in de *Mahabharata* opent in India immers de poorten van de hemel.

Wat de afkomst van *Aṣṭāvakra* betreft tasten we compleet in het duister. Het enige strohalmpje om ons aan vast te houden blijft die minuscule vermelding in de *Mahabharata*. Maar verder filosoferen dan deze etymologische naamverklaring lijkt me intellectueel groezelig.

Wat wil(len) de anonieme bedenker(s) van dit lied ons duidelijk maken? Heeft het tóch te maken met de etymologische betekenis van de naam? Gaat het over de (verborgen) kwaliteiten die de mythologische figuur van *Aṣṭāvakra* representeert?

Of duidt het op zijn inspirerend vermogen? Maar zoals dikwijls gebeurt: hoe méér we over een probleem piekeren, hoe onduidelijker alles wordt. Hoe meer we naar antwoorden zoeken, hoe waziger de vragen worden. Herkenbaar?

Met het grootste voorbehoud hou ik het dus bij de etymologische verklaring van zijn naam. Etymologisch wordt de naam '*Aṣṭāvakra*' in de *Mahabharata* ⁴² uitgelegd als 'achtvoudig mismakkt'. Als een 'achtvoudige fysieke misvorming'—een rechtstreekse verwijzing naar de manco's waarmee *Aṣṭāvakra* geboren werd.

Volgens de legende zouden deze deficiënties het gevolg geweest zijn van een vervloeking die zijn gekrenkte vader, de brahmaanse leraar *Kathoda*, toen hij de *Veda*'s aan het reciteren was, over de foetus uitsprak, nadat deze hem in aanwezigheid van zijn leerlingen berispt had over een verkeerde intonatie bij een *Veda*-recitatie.

Zulke cryptische vervloeking past volkomen in het klassieke beeld van brahmaanse leraars dat in de *Veda*'s geportretteerd wordt, namelijk als bijzonder prikkelbaar en geneigd om bij de minste provocatie een vermaledijde vloek uit te spreken.

Maar los van deze inhumane attitude, rijst de vraag waar deze 'achtvoudige mismaktheid' intrinsiek naar verwijst?

Is het een metafoor voor dogmatische conditionering? Of refereert deze afzichtelijke handicap naar de nietsheid van het lichaam? Naar de essentieloosheid van elke perceptie? Of indirect naar het enige wat werkelijk belang heeft, namelijk het Zelf? Immers, ook in de meest afzichtelijke vorm verhult zich onvervalste Zuiverheid. Schoonheid. Verschuilt zich Puurheid en Perfectie. Puur Bewustzijn. Perfecte Vrijheid. Ongekunstelde Eigenheid. Het Ene. Het Ware.

Wie zichzelf als vrij en onbegrensd beschouwt, is werkelijk vrij; wie zichzelf gebonden acht, blijft afhankelijk. Geboren als slaaf, blijft hij slaaf. De *yogi* die dit helder bewust en met diep inzicht beseft, wéét dat zijn 'ware zelf' het hele universum draagt en verlicht. Dat zijn 'ware zelf' de wereld schraagt als ware hij Atlas. Als microscopisch deeltje van het grote Geheel. Maar waar de ultieme vreugde van Zelfrealisatie—de implementatie van wat hij altijd geweest is, maar geconditioneerd 'verzuimd' heeft—zich ongegeneerd in zijn vaardige handen bevindt.

Zelfrealisatie gaat niet over het rigoureus opvolgen van regeltjes van een religie of wereldse structuur. Het gaat over ontwaken. Over wakker worden. Over inzichtelijk begrijpen wat we hier tijdens dit unieke leven komen doen.

Is het deze tomeloze gelukzaligheid, deze spirituele bevrijding, deze spontane zelfontbranding, die *Aṣṭāvakra* in zijn lied bezingt? Dan vindt hij in mij een fervent epigoon.

De antagonist van *Aṣṭāvakra*, koning *Janaka*, speelt een rol in de *Bṛihadaranyaka Upanishad*. *Janaka* wordt in deze *Upanishad* uitgebeeld als een heerser die de perfectie bereikt in de *Veda*'s.⁴³ Het verhaal gaat dat *Aṣṭāvakra* zich op een dag naar het paleis van *Janaka* begaf, nadat de koning alle wijzen en intellectuelen uitgenodigd had om zijn inherente twijfels over het wereldse bestaan te beantwoorden.

Bij zijn aankomst in het paleis werd *Aṣṭāvakra* door de hovelingen uitgelachen om zijn misvormde lichaam. Toen *Aṣṭāvakra* de koning ontmoette sprak hij als volgt:

• *Sire, ik ging ervan uit dat u zeer ontwikkelde, intellectueel hoogstaande hovelingen in dienst had, maar nu blijkt dat er slechts schoenmakers*⁴⁴
in je paleis verblijven aangezien ze slechts belangstelling
lijken te hebben voor mijn fysische verschijning.
Ze lachen me uit om mijn lichamelijk uiterlijk,
in plaats van me te beschouwen zoals ik ben. •

Door beide personages op te voeren en in dialoog te plaatsen lijkt de *Gītā* aan de toehoorders vooral duidelijk te willen maken dat de tekst die hier uitgesproken wordt het *summum bonum* van wijsheid vertegenwoordigt.

Wat de naam die deze *Gītā* draagt dan ook compleet onbelangrijk maakt. Temeer daar de *Aṣṭāvakra Gītā*, bij nader toezien, geen unieke benaming blijkt te zijn. Het gedicht is onder diverse namen bekend, zo ondermeer als *Adhyatmas(h)āstra*,⁴⁵ *Jnananandasamuccaya*⁴⁶ en *Avadhutanubhuti*.⁴⁷

Zulke geraffineerde omschrijvingen verschuiven, als vanzelf, het accent naar de inhoud. Ze verleggen de klemtoon naar het Onbeschrijflijke dat subtiel in deze descripties verscholen zit. Ze focussen op het fijnmazige dat die vormen verzaagt: de Gelukzalige Ruimte waaruit de manifestaties ontstaan, bestaan en waar ze, na verloop van tijd, naar terugkeren.

Zo openbaart het *Lied van Aṣṭāvakra* zich als een bron van wijsheid, veeleer dan als loutere referentie naar een bepaald auteur, een vorm, een dialoog, een opinie. Als een klaterende bron van inzicht die opborrelt uit het vormloze lichaam van een verguisde, misprezen, kreupele invalide. Als een onmiskenbaar onderdeel van één en hetzelfde Grote Geheel. Als metafoor van een héérlijk Mens. Van een Meester, een *Jñānī*, die *voorbij* zijn materiële vorm gaat en een spirituele hoogte bereikt die, volmondig gezegd, in dit vergankelijke en onvolmaakte ondermaanse, zijns gelijke niet kent.

Zo verschijnt deze *Gītā* als een baken van licht, ontsproten aan het inzicht van vele anonieme verlichte auteurs. Ten behoeve van vele anonieme *yogi*'s op zoek

naar inzicht. Zo legt de *Gītā* de nadruk op de complete onwerkelijkheid van de fenomenale wereld, maar vooral op de absolute eenheid van het Ultieme Bestaan. En neemt de geconditioneerde hunkering naar de zintuiglijke wereld een einde van zodra de keten van onwetendheid ⁴⁸ ten aanzien van de authenticiteit van het Zelf en de Zijnsbeleving verbroken wordt.

De genesis van de tekst is al helemaal een enigma. Enige datering lijkt onmogelijk. Méér: elke tijdsgebonden benadering lijkt stevast te verzanden in onzekerheid.

Afhankelijk van de bron wordt de *Aṣṭāvakra* gesitueerd in de 5de eeuw vóór onze tijdrekening, ⁴⁹ respectievelijk rond de 6de eeuw GTR, ⁵⁰ of in de periode tussen de 8ste en 14de eeuw. ⁵¹ ⁵² Het is alsof de *Aṣṭāvakra Gītā* er ons nadrukkelijk wil op wijzen dat inzicht niet aan tijd gebonden is. Concreet: dat de waarheid die in deze *Gītā* tentoongespreid wordt, eeuwig is.

Formeel ontwikkelt de *Aṣṭāvakra Gītā* zich in de vorm van een dialoog over de aard van het individuele zelf (*Skr. ātman*), i.c. over de realiteit zoals ze werkelijk is. Deze samenspraak tussen de Wijze *Aṣṭāvakra* en *Janaka*, de mythologische koning van Mithila, gaat over vragen die *Janaka* zich stelt, namelijk hoe zich te onthechten, hoe tot bevrijding te komen en hoe wijsheid te bereiken.

Aṣṭāvakra's antwoord hierop is dat een *yogi* slechts bevrijding kan vinden als hij zich in bewustzijn vestigt—'als hij rust in de natuurlijke staat van diepe vrede'; zich verder niet hecht aan fysieke realiteiten en beseft dat hij zich niet moet laten misleiden door zijn zintuigen. ⁵³

Zonder verdere expliciete verwijzing naar beide hoofdrolspelers lijkt de opvoering van *Aṣṭāvakra* en *Janaka* dan ook indirect te wijzen naar de inhoudelijke kwaliteit die in deze dialoog aangehouden wordt.

Dit gevoel wordt versterkt door het taalgebruik zelf, dat gereserveerd en geconcentreerd is. Zonder decoratie en literaire poespas. Zodat de inhoud ruimschoots de vorm overtreft, zoals het—naar mijn persoonlijk aanvoelen—hoort te zijn in een lied dat Zelfrealisatie bezingt.

Zoals de *Dhammapada* van de Boeddha of de *Tao Te Ching* van Lao Tse, is de *Aṣṭāvakra Gītā* vooral een routebeschrijving, een roadmap, een handboek voor de *yogi* die naar Zelfrealisatie streeft.

Alle drie zijn het richtingaanwijzers, die de lezer of luisteraar (M/V/X) ⁵⁴ het parcours aangeeft waardoor hij een einde kan maken aan zijn geconditioneerde onwetendheid die de oorzaak is van zijn onvrede. Zo wordt de *Aṣṭāvakra Gītā* een lied dat bevrijding en zelfrealisatie luidt. Een Vrijheidsklok. Die over de wereld galmt als een ode aan het Zelf—als een loflied aan de Ultieme Werkelijkheid.

De woorden en concepten van de *Aṣṭāvakra Gītā* zijn géén 'waarheid' omwille van de persoon die ze uitgesproken heeft; evenmin omwille van hun respectabe-

le ouderdom; noch om reden van hun esoterische geladenheid. Waarheid laat zich niet opdelen door woorden en concepten. Ze zijn slechts waarheid wanneer ze corresponderen met hoe de dingen zijn. Wanneer ze overeenstemmen met de 'ware aard' van de verschijnselen.

Verder is waarheid niet gebonden aan één religie of filosofie. Waarheid is universeel en non-duaal. Ongebonden aan regeltjes en interpretaties. Los van allerlei structuren van dubieus zintuiglijk alloo.

Het lied van *Aṣṭāvakra* is een *udana*—een uiting van vreugde, een spontane melodie van een gerealiseerde *yogi* die zijn overtocht naar de Andere Oever volbracht heeft en nu het vlot achterlaat dat hem niet langer dienstig is.⁵⁵

En hier verwijs ik graag naar de correlatie tussen *advaita vedānta* en het boeddhisme.

Eenmaal de *yogi* de Andere Oever bereikt heeft, is het vlot niet meer nuttig. Het is overbodige ballast. De *yogi* hoeft het vlot niet verder mee te zeulen als een persoonlijke verworvenheid, als een trofee, als een tijdverdrijf, wanneer hij het einde van alle verlangen (het niet-verlangen; het niet-hunkeren); het Ongeborene (*Skr. ajāta*);⁵⁶ het Doodloze (*Skr. amṛta*);⁵⁷ het Ongeconditioneerde (*P. asaṃskṛta*);⁵⁸ kortom bevrijding (*Skr. mokṣa*) bereikt heeft.⁵⁹

Het inzicht in het Ongeborene en het Doodloze benadrukt dat er een dieper niveau van werkelijkheid bestaat, *voorbij* de conditioneringen van de zintuiglijke waarneming. Het Ongeborene en het Doodloze zijn begrippen die verwijzen naar de noumenale werkelijkheid die *voorbijgaat* aan de dualistische concepten van geboorte en dood.

In de *Pathamanibbana Sutta*⁶⁰ beschrijft de Boeddha, dit onzeglijke als volgt:

• *Er is, monniken, een sfeer waar geen aarde, geen water, geen vuur, geen lucht is. Geen sfeer van onbegrensde ruimte. Geen sfeer van onbegrensd bewustzijn. Geen sfeer van nietsheid. Geen sfeer van noch-perceptie-noch-niet-perceptie. Noch deze wereld, noch een andere wereld, noch beide. Noch zon, noch maan.*

Hier, monniken, zeg ik, is er geen komen, geen gaan, geen blijven, geen verdwijnen, geen opkomen. Deze sfeer is niet stilstaand, niet bewegend, zonder enige conditionele grond. Dit, Monniken, is het einde van lijden. •

Maar verder dan een aanwijzing van deze bevrijding uit *dukkha* en het bereiken van een staat van volledig ontwaken en innerlijke vrede als 'nibbana' gaat het boeddhisme niet.

In *advaita vedānta* wordt dit concept van bevrijding geassocieerd met het begrip en de realisatie van het non-dualistische zelf (*Skr. ātman*), dat identiek is aan het

Absolute Bewustzijn (*Skr. Brahman*). Door middel van meditatie en zelfonderzoek ⁶¹ kan de *yogi* zich bewust worden van de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*) en bevrijding bereiken uit zijn illusie van afgescheidenheid en dualiteit. Niet enkel een partiële, maar een complete bevrijding. Immers, zelfs als er maar een spoorje van 'dit' of 'dat' overblijft, gaat de essentie van de geest verloren in verwarring.

Er bestaat dus een correlatie tussen enerzijds het concept van het Ongeborene en het Doodloze in het boeddhisme en anderzijds het idee van éénwording van *ātman* met *Brahman* in *advaita vedānta*.

Het Ongeborene en het Doodloze verwijzen naar de fundamentele staat van realiteit die voorbij gaat aan de dualistische concepten van geboorte en dood, evenals aan de conditioneringen van zintuiglijke waarnemingen.

In het boeddhisme verwijzen het 'Ongeborene' (*Skr. ajāta*), het 'Doodloze' (*Skr. amṛta*) en het 'Ongeconditioneerde' (*asaṅkhata*) naar aspecten van de ultieme bevrijding die verkregen wordt door het transcenderen van de dualistische concepten van geboorte en dood. Deze termen beschrijven de ervaring van *nibbāna* (*Nirvana*), ⁶² die vrij is van lijden en cycli van wedergeboorte. Het concept van *nibbāna* is de bevrijding van alle conditioneringen en verlangens, en het wordt beschreven als een staat van vrede en ultiem geluk dat niet beïnvloed wordt door wereldse fenomenen.

Deze staat noemt de Boeddha '*acalam sukham*'— 'onwankelbare gelukzaligheid'. Deze term verwijst naar een toestand van ultieme innerlijke rust en geluk die bereikt wordt door het loslaten van alle gehechtheid en het realiseren van *nibbāna*. Het is een manier om de bevrijding te beschrijven die het resultaat is van het transcenderen van de dualiteiten en conditioneringen die onze percepties en ervaringen beïnvloeden.

Het is in die 'ruimte' dat de *Dhamma* zich ontvouwt als het bevrijdende inzicht en de staat van *nibbāna* waar de ware aard van de werkelijkheid begrepen en ervaren wordt, vrij van de beperkingen van dualistische concepten en conditioneringen van de zintuigen.

Het boeddhisme richt zich sterk op de directe ervaring van de werkelijkheid zoals die wordt waargenomen door onze zintuigen. Het leert ons de dingen te zien zoals ze werkelijk zijn (*yathā-bhūta*), zonder de vervormingen van verlangens, aversies, en illusies. Dit betekent echter niet dat het boeddhisme beperkt blijft tot de zintuiglijke wereld. Integendeel, het boeddhisme erkent de vergankelijkheid (*anicca*), het onbevredigende karakter (*dukkha*), en de leegte (*śūnyatā*) van alle fenomenen, inclusief onze zintuiglijke ervaringen. Het uiteindelijke doel van het boeddhisme is bevrijding (*nibbāna*), een staat die vrij is van alle conditioneringen en lijden.

Dit maakt het boeddhisme tegelijkertijd 'aards', gegrond, verankerd. *Sacca-dhamma*. ⁶³ In de zin dat het ons leert volledig aanwezig te zijn in het hier-en-nu, maar tegelijkertijd 'transcendent' omdat het ons bevrijdt van de beperkingen van

de zintuiglijke wereld. Het is net déze antropologische benadering die het, in mijn ogen althans, zo groots maakt. Zo immens menselijk. De dingen 'zoals ze zijn'. *Yatha-bhuta*. Zoals wij ze, met onze zintuiglijke beperktheid, nog net kunnen percipiëren, nog net kunnen 'aanraken'.

Advaita vedānta daarentegen richt zich op de herkenning van het zelf (*ātman*) als identiek aan het Absolute (*Brahman*). In deze traditie wordt de zintuiglijke wereld gezien als *māyā*—een tijdelijke illusie die ons afleidt van de ware, onveranderlijke realiteit van Puur Bewustzijn. *Advaita vedānta* zoekt niet zozeer naar een directe ervaring van het fenomenale, maar naar een diep begrip van de onderliggende eenheid die alles doordringt. Waar het boeddhisme de nadruk legt op de leegte en vergankelijkheid van verschijnselen, richt *advaita vedānta* zich op het eeuwige en onveranderlijke karakter van het Absolute.

Hoewel beide tradities verschillen in hun benadering en uiteindelijke doelen, streven ze beide naar een diepere realisatie van de werkelijkheid—een die voorbijgaat aan de oppervlakkige waarnemingen en concepten die onze dagelijkse ervaringen vormen.

Advaita vedānta en het boeddhisme benaderen de werkelijkheid en bevrijding op verschillende manieren, elk met hun eigen unieke inzichten. Terwijl het boeddhisme zich richt op de directe ervaring van leegte (*śūnyatā*) en het loslaten van alle concepten, inclusief die van een onveranderlijk zelf, streeft *advaita vedānta* naar het herkennen van de eenheid van het zelf (*ātman*) met het Absolute (*Brahman*).

Waar het boeddhisme het Ongeborene, het Doodloze, en het Ongeconditioneerde beschrijft als de bevrijding van lijden en de cyclus van wedergeboorte, richt *advaita vedānta* zich op het realiseren van de eeuwige, onveranderlijke werkelijkheid van Puur Bewustzijn. Beide tradities nodigen de beoefenaar uit om verder te kijken dan de oppervlakkige realiteit van de zintuigen, maar hun wegen en uiteindelijke doelen verschillen aanzienlijk.

In poëtische termen zou men kunnen zeggen dat *advaita vedānta* de reis voortzet waar het boeddhisme stil blijft, maar het is essentieel om te begrijpen dat deze twee paden fundamenteel verschillend zijn in hun benadering van de waarheid en bevrijding.

In de *advaita vedānta*-traditie wordt op het moment van ontwaken het begrensde, belichaamde zelf (*jīva*) ⁶⁴ herkend als niet verschillend van zijn ware natuur, van zijn oorspronkelijke natuur (*Skr. svabhāva*), ⁶⁵ het oneindige *ātman*. In deze realisatie wordt het individuele zelf zich bewust van zijn eenheid met *Brahman*, de Ultieme Realiteit die alles doordringt en omvat. Dit moment van ontwaken is de persoonlijke realisatie van de *yogi* die 'ziet en weet' dat zijn essentie altijd *Brahman* geweest is. Hij realiseert zichzelf: hij 'ziet en weet' dat hij *Brahman* is, dat hij de Ultieme Realiteit is die alles omvat, verzadigt en doordringt. Dit is 'zijn' éénwording met Alles.

De *yogi* beseft dat hij altijd *ātman* was en zal zijn, en ervaart een diepgaande bevrijding van alle beperkingen en conditioneringen. Deze bevrijding betekent ook een loskomen van dogmatische concepten en het ontdekken van de ware, onveranderlijke aard van zijn bestaan.

Hij beseft dat hij Meester is. Een *Jñānī*. Zonder hoofd boven zijn hoofd. Vrij en bevrijd. Los van elke inhoudelijke en vormelijke betutteling. Ontvoegd van conditionering. Vrij van inhoudsloze structuren. Bevrijd van elke dogmatische leugen.

Hier is de Meester Puur Bewustzijn: eeuwig; zuiver, puur, onbezoedeld, zonder limieten, zonder onderscheid. Hier is de *Jñānī* 'Zijn'. Oorspronkelijk 'Zijn'. Niet 'ik' zijn. Niet 'iets' zijn. Maar héél zijn. Totaal zijn. 'Zijn' in zijn puurste essentie.

Puur Bewustzijn is intrinsieke zuiverheid. Puur Bewustzijn is een verwijzing naar het échte, naar het waarachtige. Naar de bron. Ze is puur, helder en onverstoort. Net als wolken die voorbij drijven in de lucht maar de heldere hemel niet veranderen, zijn de problemen en drama's die zich in zijn leven voordoen slechts tijdelijke verschijnselen die komen en gaan, maar niet in staat zijn om de inherente puurheid van zijn bewustzijn te veranderen.

De *yogi* weet dat zijn 'ware aard' Puur Bewustzijn is. Gelukzalige vreugde en vrede. Ruimte. *Acalam sukham*.

Het is aan iedere beoefenaar om zélf te beslissen of—én in welke mate—hij mee wil gaan in deze duiding en exegese. Of hij deze hypothese verder forensisch wil onderzoeken en/of hij deze interpretatie als een soort '*missing link*' in zijn persoonlijke queeste voor het vernietigen van *duḥkha* en voor het bereiken van *mokṣa* al dan niet wil aanwenden.

In ieder geval lijkt deze reflectie me de moeite van het overwegen waard.

Zulke overdenking is immers een rechtstreeks gevolg van de voortdurende zoektocht van elke gevorderde *yogi* om diens inzicht in de waarheid verder uit te diepen en uit te klaren.

Het is die constante neiging om spirituele grenzen te verleggen die de beoefenaar ertoe aanzet. Die hem opstuwt in de vaart der volkeren. Die hem als het ware verplicht om de reis verder te zetten en steeds opnieuw verre horizons te verkennen. Om zijn grenzen af te toetsen. Al was het maar om de resonantie van zijn reflecties met andere tradities te voelen.

Het is de natuurlijke consequentie van de bevrijde, ondogmatische attitude van de thuisloze Meester die tot volle rijpheid gekomen is. Die straalt. En resoluut zijn eigen weg gaat. Ondogmatisch. Vrij en driest. Ongebonden. Onafhankelijk en eigenwijs. Vrank. Die zich niet laat denken, maar voor zichzelf denkt. Zonder muurtjes om hem heen. Zonder oogkleppen op. Zonder hoofd boven zijn hoofd.

Ecce homo: dít is de ware aard van de mens. Van de ontwaakte mens. Van de *Jñānī*. Van *Ātman*. Van *Brahman*. Van het Zelf.

Dit is waar Swami Vivekananda ⁶⁶ naar verwijst:

• *Geen boeken, geen geschriften, geen wetenschap
kunnen ooit de glorie voorstellen
als het Zelf verschijnt als Mens—
de meest glorieuze God die er ooit was,
de enige God die ooit heeft bestaan,
bestaat, of ooit zal bestaan.* •

Dit, beste vrienden, is het groeipad van de Meester '*die de leegte en de ongeconditioneerde bevrijding ervaren heeft. Geproefd heeft. En wiens spoor moeilijk te volgen is—zoals het spoor van vogels in de lucht*'. ⁶⁷

Toch wil ik één belangrijk voorbehoud maken. Een kanttekening in de marge van dit Allesomvattende Bewustzijn. Een steen in de rimpelloze vijver.

Kort en bondig, brutaal maar duidelijk gesteld: dit boek is niet voor iedereen geschikt.

Het kan verwarring zaaien in de geest van neofieten en niet-gevoerde beoefenaars. Besef dus goed waar je aan begint wanneer je dit boek ter hand neemt. Vermijd angstvallig nauwgezet om de leerstellingen van twee onderscheiden en afgeleide tradities ondoordacht door elkaar te haspelen. Syncretisme is geen optie. Nooit. Evenmin als dogmatisme een alternatief is.

Begrijp dat boeddhisme en *advaita vedānta* twee verschillende filosofische tradities zijn met eigen unieke perspectieven en benaderingen. Hoewel er overlappingen en overeenkomsten bestaan op het gebied van ethiek, meditatie en concepten zoals vergankelijkheid, lijden en de illusie van een stabiel 'zelf', bestaan er fundamentele divergenties tussen beide usantiën.

Erg generaliserend gesteld, legt het boeddhisme de nadruk op het beëindigen van lijden (*P. dukkha*) door het begrijpen van de Vier Edele Waarheden (*P. cattari ariya saccani*), ⁶⁸ het beoefenen van meditatie (*P. samadhi*) en het streven naar persoonlijk ontwaken (*P. nibbana*). Het 'doel' van het boeddhisme is het bereiken van bevrijding door het vernietigen van verlangen en het ontwikkelen van wijsheid. De onderliggende gedachte is dat verlangen naar en gehechtheid aan wereldse zaken tot lijden voeren, en dat, door deze los te laten en innerlijke rust te bereiken, bevrijding ervaren wordt. '*Acalam sukham*'—een synoniem voor *nibbana*—wijst naar een staat van onveranderlijk geluk of vreugde die voortkomt uit bevrijding en innerlijke rust.

Advaita vedānta is een filosofische stroming binnen het hindoeïsme die gebaseerd is op de *Upanishads* en de *Veda*'s. *Advaita vedānta* stelt dat de materiële wereld en de verschillende individuele entiteiten (lichaam, geest en wereldse vor-

men) die we ervaren, illusoir zijn (*Skr. māyā*). Deze illusoire manifestaties verbergen de werkelijkheid van het Absolute, waardoor we, als separate individuen, verstrikt raken in een cyclus van geboorte en dood (*Skr. samsāra*). Wanneer we de verschijningsvormen voor werkelijk houden, zien we hun ware natuur niet.

Hetzelfde geldt wanneer we de verschijningsvormen ontkennen. Hoe méér we over de ware natuur praten en denken, hoe verder we ervan verwijderd raken. Daarom, laat ons stoppen met erover te praten en te denken, dan bestaat er niets wat we niet kunnen kennen. Als het denken geen onderscheid maakt, dan is alles zoals het 'is': één enkele essentie. Wanneer het denken verdwijnt, verdwijnt de denker ook. Het doel van *advaita vedānta* is om deze illusies te doorbreken en de 'ware aard' van het Zelf te realiseren—te ervaren—wat leidt tot spirituele bevrijding. *Śuddhabodha*.⁶⁹

'*Śuddhabodha*' verwijst naar de zuivere, onveranderlijke, bewustzijnsstaat die beschouwd wordt als de ware aard van het individuele zelf (*Skr. ātman*) en het Universele Zelf (*Skr. Brahman*). In de *advaita vedānta*-filosofie wordt gesteld dat dit zuivere bewustzijn de essentie is van alle individuele wezens en het fundamentele principe dat achter alle verschijningsvormen ligt. Het is zonder kenmerken, onveranderlijk en non-duaal, wat betekent dat het geen onderscheid maakt tussen individuen en het universum. Dit bewustzijn is—in essentie—identiek aan *Brahman*, het Absolute.

Advaita vedānta benadrukt de non-dualiteit (*Skr. advaita*) van het individuele zelf (*Skr. ātman*) en het Universele Zelf (*Skr. Brahman*). Ze bezingt hun onverbreekelijke éénstemmigheid en streeft naar het realiseren van deze eenheid door middel van zelfonderzoek, kennis en spirituele oefeningen.

Het bereiken van de staat van '*śuddhabodha*' is het spirituele doel in *advaita vedānta*. Het impliceert het doorzien van de illusie van de materiële wereld en het zelf, en het realiseren van de non-duale aard van het zelf en *Brahman*. Dit inzicht leidt tot spirituele bevrijding en het beëindigen van de cyclus van wedergeboorte (*Skr. samsāra*).

Hoewel '*acalam sukham*' en '*śuddhabodha*' op het eerste gezicht vergelijkbare begrippen lijken te zijn, omdat ze beide verwijzen naar een toestand van zuiverheid en geluk, benaderen ze 'bewustzijn' vanuit fundamenteel verschillende perspectieven.

Daarom is het cruciaal is om te benadrukken dat het boeddhisme en *advaita vedānta* twee afzonderlijke en unieke filosofieën en spirituele paden vertegenwoordigen. Ze kunnen niet eenvoudigweg als complementair beschouwd worden, wat betekent dat ze niet als identiek of volledig in overeenstemming met elkaar moeten geïnterpreteerd worden.

De bewustzijnstoestanden van '*acalam sukham*' (boeddhisme) en '*śuddhabodha*' (*advaita vedānta*) vertegenwoordigen twee fundamenteel verschillende concepten die diep geworteld zijn in hun respectievelijke tradities. Het boeddhisme

beschouwt '*acalam sukham*' als een stabiele staat van innerlijke rust en vrijheid die ontstaat na het loslaten van gehechtheden en verlangens, terwijl '*śuddha-bodha*' in *advaita vedānta* verwijst naar de realisatie van zuiver, niet-duaal bewustzijn als de uiteindelijke realiteit. Deze verschillen weerspiegelen hun unieke benaderingen van bewustzijn en de aard van de werkelijkheid.

Deze bewustzijnstoestanden zijn bijgevolg geen inherent complementaire of onderling vervangbare begrippen, ze zijn eerder aanvullend in die zin dat ze bijdragen aan het inzicht van gedifferentieerde filosofische en spirituele perspectieven. Het blijft belangrijk om deze begrippen te blijven beschouwen binnen hun eigen context en traditie, in plaats van ze te behandelen als twee zijden van dezelfde munt.

Hoewel gevorderde beoefenaars elementen uit het boeddhisme en *advaita vedānta* kunnen combineren in hun persoonlijke spirituele praktijk, is het belangrijk om constant te blijven beseffen dat beide tradities ontstaan zijn binnen een aparte culturele en/of spirituele context, met te onderscheiden uitgangspunten, concepten, praktijken en terminologieën.

Maar ondanks bovenstaande niet mis te verstane waarschuwing om niet in syncretisme te vervallen, is het voor mij duidelijk dat het verkennen van beide tradities zeker bijdraagt tot een beter begrip en inzicht op de Universele Werkelijkheid. Beide tradities bieden immers unieke inzichten en benaderingen, waardoor het vergelijken en bestuderen ervan slechts verrijkend kan zijn voor het ervaren van waarheid.

Waarheid is immers niet gebonden aan een specifieke religie, filosofie of structuur. Religies, filosofieën en structuren *kunnen* waarheid benaderen of inzichtelijk maken, maar niet één van hen is de exclusieve houder en bewaarder van waarheid. Waarheid is universeel en manifesteert zich *buiten* en *voorbij* de grenzen van religies, filosofieën en menselijke institutionele structuren. Waarheid is—door de aard van de dingen—inherent aan de Absolute Werkelijkheid en daardoor compleet onafhankelijk van elke menselijke interpretatie.

Een gevorderde *yogi* kan zich laten inspireren door de wijsheid en de ervaringen van meesters uit verschillende tradities. Maar tezelfdertijd moet hij er zich aan houden om 'zijn' weg, 'zijn' pad niet te verlaten. De hindoeïstische *Guru Gita* ⁷⁰ stelt het duidelijk: Eén dharma. Eén guru. Eén beoefening. Eén *sādhana*. ⁷¹

Er is niets mis mee om andere leringen te aanhoren en te bestuderen. Integendeel, dit verruimt slechts het perspectief. Maar het is belangrijk om de eigen beoefening te blijven volgen om verwarring te voorkomen. Blijf de instructies van de eigen beoefening volgen. Maak er geen spiritueel ratjetoe van. Vergeet nooit dat wat voor de ene beoefenaar inspirerend is, voor een andere erg verwarrend kan zijn. Laat je inspireren door meesters uit verschillende tradities, maar blijf gevestigd in je eigen stroming.

Het staat voor mij buiten kijf dat elke gevorderde *yogi*, die elementen uit beide tradities in zijn praxis wil combineren, een aantal voorwaarden strict in acht dient te nemen.

Ik geef de volgende—niet-limitatieve lijst—van bedenkingen ter overweging mee:

— **Diepgaande Studie:** het is essentieel om een grondige studie van zowel het boeddhisme als *advaita vedānta* te maken. Dit omvat het bestuderen van de geschriften, filosofische standpunten, praktijken en leringen. Het lijkt me onontbeerlijk om dit te doen onder begeleiding van bekwame leraren.

— **Eerbied en Respect:** respecteer en begrijp de culturele en historische context van beide tradities. Ze hebben elk hun eigen terminologie, rituelen en praktijken. Het is belangrijk om deze met respect te benaderen en niet te proberen ze te vermengen zonder een grondig begrip van de respectievelijke leringen.

— **Praktische Beoefening:** actieve beoefening van beide tradities is cruciaal. Dit betekent dat men de beoefening van meditatie, zelfonderzoek, en andere spirituele praktijken ernstig neemt. Enkel door praktische beoefening kan men persoonlijke inzichten ontwikkelen.

— **Kritisch Denken:** wees bereid om kritisch na te denken over de concepten en leringen in beide tradities. Vergelijk ze aandachtig en probeer de overeenkomsten en verschillen te begrijpen. Vraag je af hoe bepaalde concepten binnen elke traditie zich verhouden tot uw eigen experiëtiële ervaring en begrip van de Absolute Werkelijkheid.

— **Openheid voor Onzekerheid:** het zal voorkomen dat je tegen tegenstrijdigheden of onzekerheden aanloopt bij het vergelijken van beide tradities. Wees bereid om met deze onzekerheden om te gaan en zoek naar manieren om ze te begrijpen in plaats van te proberen ze te negeren of te elimineren.

— **Ondersteuning van Leraars:** bij het verkennen van deze tradities, is het raadzaam om begeleiding te zoeken bij bekwame leraren. Duidelijker: bij Meesters, die hiervoor de eruditie hebben en de tijd nemen om je te gidsen op jouw spirituele reis.

— **Tijd en Geduld:** het begrijpen van de diepere aspecten van deze tradities en het ontwikkelen van inzicht in de Absolute Werkelijkheid vergt tijd en geduld. Besef dat deze zoektocht een levenslang proces is. Heb realistische verwachtingen. Overhaast je niet.

— **Zelfreflectie:** zelfreflectie is een belangrijk onderdeel van dit proces. Neem regelmatig de tijd om uw eigen spirituele groei en inzicht te evalueren. Dit zal je helpen bij het juist richten van jouw inspanningen.

— **Respect voor Diversiteit:** beide tradities hebben verschillende scholen, stromingen en interpretaties. Respecteer de diversiteit binnen elk van hen en erken

dat er verschillende benaderingen en gezichtspunten zijn. Wat voor de ene persoon werkt, werkt mogelijk niet voor een ander.

— **Verbinding met een Gemeenschap:** het kan nuttig zijn om deel uit te maken van een gemeenschap van beoefenaars binnen één van deze tradities. Dit zal je ondersteuning bieden en spirituele kameraadschap doen ontstaan.

— **Innerlijke Ervaring:** hoewel studie en theoretische kennis belangrijk zijn, is innerlijke ervaring cruciaal. Het uiteindelijke 'doel' is niet intellectueel begrip, maar een directe spirituele realisatie. Op aarding, op gronding komt het aan. Eén worden met het Geheel.

— **Ethiek en Moraliteit:** beide tradities hechten veel waarde aan ethiek en moraliteit. Het beoefenen van deugdzaamheid en ethisch gedrag zijn essentieel om een stevige basis te leggen voor spirituele groei en inzicht.

Vergeet nooit dat het pad naar spiritueel inzicht uniek is voor elk individu. Het vereist een combinatie van studie, beoefening, toewijding en geduld. Zo wordt het een levensreis die persoonlijke groei met zich brengt. Een transformatie.

Daardoor is het belangrijk om je open te stellen voor het onverwachte, voor het spontane en voor de diepte van de experiëntiële ervaring. En nogmaals: zoek begeleiding van bekwame Meesters om je te helpen bij deze spirituele odyssee.

Voor mij is de vaststelling en vooral de bevestiging dat beide tradities—*advaita vedānta* en boeddhisme—naar éénzelfde proces, finaliteit en waarheid wijzen, een erg diepe ervaring. Het gaat hier over een identieke waarheid die anders geïnterpreteerd en verwoord wordt. Maar ze borrelt op uit één en dezelfde onbezoedelde spirituele oerbron.

Verder spreekt de gemeenschappelijke overeenkomst van eenheid van alles-met-alles me erg diep aan. Deze universele eenheid is voor mij het bestaans-element, dat direct naar onze intrinsieke natuur wijst. En dit ongeacht vanuit welk perspectief het belicht wordt: vanuit *Brahman* als het onpersoonlijke, alomvattende, transcendente principe dat ten grondslag ligt aan de werkelijkheid ('de taal van het Volledige' van *advaita vedānta*) of vanuit een agnostische invalshoek ('de taal van de Leegte' van het boeddhisme). ⁷²

Abstractie gemaakt van elke metafysische onderbouwing, vormt Inter-zijn voor mij de belangrijkste drijfveer om dit meesterwerk van *advaita vedānta* te vertalen en te annoteren.

Volgens *advaita vedānta* is de absolute waarheid 'Eén/Niet Twee', onder de transcendente noemer *Brahman*. Deze niet-dualiteit is voor de *advaita*-adept de oorsprong van alles wat bestaat; ze is niet alleen de grondslag van de wereld, maar ook de essentie van elk wezen.

Voor *advaita* is alles-met-alles één. Alle separate verschijningsvormen, alle manifestaties, zijn slechts illusies die voortspruiten uit onze menselijke onwetendheid. Uit onze geconditioneerde verwarring.

In het boeddhisme wordt de eenheid van alles-met-alles beschouwd als Inter-being, als Inter-zijn, als interconnectiviteit of 'afhankelijk ontstaan' (*P. paticca samuppada*). De grondgedachte achter deze onderlinge verbondenheid is dat alle dingen in de wereld afhankelijk zijn van elkaar, dat ze mekaar onmetelijk beïnvloeden en dat er geen afzonderlijke, 'vaste', substantiële op zichzelf staande objecten of individuen bestaan.

Paticca samuppada (*P.*) laat de *yogi* zien hoe het ontstaan van een verschijnsel leidt tot het vergaan van andere verschijnselen. Hoe het vergaan van een ding de voorwaarde vormt voor nieuwe dingen. Laat hem zien hoe alles één is. Laat hem de symbiose ervaren tussen geboorte en dood: het voortdurend wisselen van naam en vorm. Onverschillig gelijkmoedig. Gelijkmoedig onverschillig. Zonder doodsangst. Laat hem het 'worden' (*P. bhāva*) overstijgen. Laat hem wedergeboorte transcenderen. Laat hem *samsāra* vernietigen.

Wij dragen de grond van het onderling verweven zijn met en in ons mee. Wij zijn de substantie van Dat Wat Is. Onderdeel van het Proces. Van *Dhamma*. 'Eén/ Niet-twee'.

Het basisprincipe—causaliteit—dat de grondslag vormt van het hele bestaan wordt op verschillende plaatsen in de *sutta's* van de *Pali*-canon als volgt gedefinieerd:

• *Wanneer dit er is, is dat er ook. Van het ontstaan van dit, komt het ontstaan van dat. Wanneer dit er niet is, is dat er ook niet. Van het eindigen van dit, komt de beëindiging van dat.* •

Volgens het boeddhisme ontstaat alles uit een multitude van oorzaken (*P. hetu's*) en voorwaarden (*P. paccaya's*) en is alles onderhevig aan verandering en vergankelijkheid (*P. anicca*). Alles wat vorm neemt; alles wat vorm heeft; alles wat 'is', valt ten prooi aan verandering en vergankelijkheid (*P. anicca*). Hierdoor kan er in de zintuiglijke wereld geen sprake zijn van enig permanent, onveranderlijk 'bestaan'; is er geen stabiel 'zelf' en is elk wezen slechts een verzameling van zich steeds wijzigende processen. Van *khandha's*. Van 'aggregaten van toe-eigening'.⁷³ Van componenten van hechting.

Het boeddhisme gaat ervan uit dat de (verkeerde) waarneming (*P. micchā diṭṭhī*)⁷⁴ van een permanent en onveranderlijk 'zelf' *dukkha* veroorzaakt, omdat het automatisch leidt tot hechting en verlangen. Door helder begrip en diep inzicht in de interconnectiviteit van alles-met-alles, gecombineerd met de aanvaarding van de vergankelijkheid van alles-met-alles, kan de beoefenaar het lijden beëindigen en verlichting bereiken. Zo worden Inter-zijn en afhankelijk ontstaan instrumenten voor bevrijding en verlichting. Waarbij allesomvattende liefde voor alles en iedereen (*P. metta*) het verbindende element vormt.

Wars van elke metafysische benadering, voel ik me veilig in de stilte van Interzijn. Geborgen. Innerlijk vredig. In die gelukzalige ruimte waaruit de dingen ontstaan en waarnaar ze—bij het uiteenvallen van de *khandha's*—terugkeren. In die ongelimiteerde 'plaats' zonder muurtjes. In die ongemanifesteerde potentialiteit. In dit Universele Bewustzijn. In dit Zelf.

Ongeacht of het verwoord wordt in 'de taal van het Volledige' of in 'de taal van de Leegte'. Ongeacht uit welke interpretatieve hoek het verschijnt. Ongeacht het voertuig (*P. yana*) dat ervoor gebruikt wordt. Ongeacht mijn belichaamde 'zelf'.

Ik wéét: *deep down* is alles Leegte. Diep in mijn hart is alles Puur Bewustzijn. Is alles 'Zelf'.

Mokṣa is het uiteindelijke doel van het spirituele pad in *advaita vedānta*. Het houdt in dat de *yogi* de 'ware aard' van het individuele zelf (*Skr. ātman*) realiseert, die geacht wordt identiek te zijn aan het Zelf, het Absolute Bewustzijn (*Skr. Brahman*).

Mokṣa is de staat van bevrijding uit *saṃsāra*—de cyclus van geboorte en dood. In *advaita vedānta* wordt lijden (*Skr. duḥkha*) beschouwd als voortvloeiend uit onwetendheid, uit verwarring (*Skr. avidyā*) met betrekking tot de 'ware aard' van het individuele zelf en het Absolute Bewustzijn. Het is deze onwetendheid die de identificatie met het lichaam-geest-complex in stand houdt en leidt tot het ervaren van dualiteit, gehechtheid, verlangen en lijden.

Volgens *advaita vedānta* is gehechtheid (*Skr. rāga*) ⁷⁵ de bron van lijden: het beperkt onze spirituele groei en verhindert de realisatie van ons 'ware zelf' (*Skr. ātman*). *Advaita vedānta* stelt dat gehechtheid ontstaat door onze identificatie met tijdelijke, vergankelijke fenomenen, zoals het lichaam, de geest en wereldse objecten, i.c. mensen, situaties en ervaringen. Gehechtheid kan betrekking hebben op verlangen naar materieel bezit, genot, erkenning, succes, relaties en alle andere vormen van bevrediging die gezocht worden buiten onszelf. Gehechtheid ontstaat door de illusoire aard van de wereld voor waar te beschouwen en erin te geloven als zijnde de enige realiteit.

Deze identificatie maakt ons kleiner, vernauwt ons perspectief, beperkt ons bewustzijn en leidt tot de illusie van separaetheid en lijden. Deze identificatie diminueert ons tot slaaf. Het doel van de spirituele ontwikkeling bestaat erin om de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*) te realiseren, dat vrij, onveranderlijk en niet-gehecht is. Deze verwezenlijking verheft de *yogi* tot Meester.

Het ultieme doel van *advaita vedānta* is zelfrealisatie, het directe, experiëntiële inzicht dat ons ware individuele zelf (*Skr. ātman*) identiek is aan het onveranderlijke Universele Zelf (*Skr. Brahman*). Zo wordt de eenheid van alles-met-alles verwezenlijkt. Door het loslaten van gehechtheid en het realiseren van onze inherente eenheid met het Universele Bewustzijn, wordt bevrijding (*Skr. mokṣa*) bereikt.

Advaita vedānta benadrukt de noodzaak van onthechting (*Skr. vairāgya*) ⁷⁶ als het middel om tot bevrijding te komen. Ware onthechting gaat niet zozeer over het opgeven van materieel bezit. Het is veeleer het opgeven van het gevoel van eigendom: bezit beschouwen als 'niet-bezit' door een ander. En het vernietigen van elke identificatie met het 'ik', 'mij' en 'mijn'. Dit betekent dat we de gehechtheid aan dit leven moeten loslaten. Slechts dan wordt alles wat we doen een pad naar bevrijding.

Het is het loslaten van het gevoel van separaatheden dat leidt tot éénwording met het Geheel, waarbij de illusie van afgescheidenheid verdwijnt en de *yogi* de Absolute Werkelijkheid ervaart als oneindig bestaan, bewustzijn en gelukzaligheid: *Anantaram Sat-Chit-Anandam*. ⁷⁷

Onthechting betekent niet het vermijden of afwijzen van wereldse verantwoordelijkheid, maar eerder het loslaten van gehechtheid aan de resultaten van ons handelen en het cultiveren van een houding van gelijkmoedige onverschilligheid en non-identificatie met de tijdelijke fenomenen of manifestaties van het bestaan.

Het proces van zelfrealisatie in *advaita vedānta* omvat het verwijderen van deze onwetendheid door middel van inzicht (*Skr. vijñāna*). *Vijñāna* wordt beschouwd als de wijsheid die leidt tot bevrijding uit de cyclus van geboorte en dood. Uit *saṃsāra*. *Vijñāna* staat niet voor intellectuele kennis, maar voor het diepgaand, experiëntieel en direct ervaren van de werkelijkheid zoals ze wérkelijk is. ⁷⁸

De verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* gaan niet over woorden of concepten. Ze overstijgen taal en conventionele ideeën. Ze gaan eraan *voorbij*. Ze weerklinken in een andere dimensie. Ze gaan over directe innerlijke ervaring, vrij van externe modi, dogma's of ingewortelde kennis. Over persoonlijk, penetrerend bewustzijn. Over woordeloos, gedachteloos 'Zijn'. Over een bewustzijnsstaat waar de geest tot rust komt en alle mentale activiteit stopt. Over bevrijding. Over *mokṣa*.

Wanneer de *yogi* het vlot achterlaat, i.c. wanneer hij (M/V/X) compleet *voorbij* dualiteit, *voorbij* woorden en concepten is gegaan, blijft énkél bevrijding over. *Vijñāna* heeft hem bevrijd van zijn onwetendheid, van zijn verlangen en zijn afkeer. Van alles wat *duḥkha* voortbrengt. Van alles wat hem limiteert. De lege huls die overblijft is *the real stuff*. Datgene wat écht telt.

En wat heeft de *yogi* dan verder nog te 'doen'? Hij hoeft niets meer te doen. Hij 'wil' niets meer. ⁷⁹ Het vuur is 'uitgedoofd'. *Śītībhāva*. ⁸⁰ Het voortdurende 'worden' (*Skr. bhāva*) is gestopt.

Nisargadatta Maharaj:

• *Dit is de plek waar alle hoop, verwachtingen en verlangens
volkomen uit elkaar vallen, vernietigd worden.* •

Hier blijft enkel 'Ruimte' over. Gelukzalige Ruimte. Het Zelf. Dit verwijst naar Puur Bewustzijn dat *voorbij* het Proces van Ontstaan en Vergaan gaat. Datgene wat

ontsnapt aan de Wet van Afhankelijk Ontstaan (*Skr. pratītyasamutpāda; P. paticca samuppada*).⁸¹

Prajñāpāramitā-Sūtra:

• *Datgene wat niet geboren wordt en niet sterft;
wat niet zuiver, noch bezoedeld is,
wat niet toeneemt en niet afneemt,
wat zonder verleden is,
zonder toekomst,
zonder aanwezigheid •.*

Ik interpreteer: dit verwijst naar iets dat niet verandert, noch fluctueert omdat het niet onderhevig is aan wijzigende oorzaken (*P. hetu's*), noch aan voorwaarden (*P. paccaya's*). Datgene wat niet aan verandering onderhevig is. Dit is wat—in het boeddhisme—cryptisch omschreven wordt als het Ongeborene; het Doodloze; het Ongeconditioneerde.

In deze optiek bekeken, verschijnt het *Lied van Aṣṭāvakra* als een ode aan de ontwaakte *yogi* die zijn spirituele levensreis volbracht heeft. Zo wordt het een loflied aan de Meester die 'thuisgekomen' is. Aan de *Jñānī* die zelfgerealiseerd is in 'stille doorgroding'. Waar de Meester metaforisch in stilte—'*seul le silence est grand*' (*Alfred de Vigny*)—met het Zelf versmelt. Waar alle dualiteit oplost in Zuiver Bewustzijn. Waar alles 'Eén/Niet Twee' is. Waar niets gescheiden en niets uitgesloten is. *Ātman. Brahman.*

Tenslotte nog dit: antieke verzen in een voor ons begrijpelijke taal overbrengen blijft voor elke vertaler een intellectuele uitdaging. *Advaita vedānta* omvat een complexe filosofie die in een andere taal, een andere tijdsgeest en een andere cultuur ontstaan is. Een vertaler kan de bal dus op verschillende manieren stevig mislaan. De meest voorkomende misvattingen zijn: slechte vertaling tout court; onjuiste interpretatie; verlies van subtiliteit en culturele aanpassingen.

Slechte vertaling: dit verwijst naar een vertaling die niet nauwkeurig, vloeiend of begrijpelijk is in de doeltaal. Dit kan diverse oorzaken hebben, zoals onzorgvuldigheid, grammaticale fouten of verkeerd begrepen woorden en zinnen... Vergeet niet dat vele Sanskrietwoorden geen westerse equivalent kennen. Een ongeluk loert achter elke hoek.

Onjuiste interpretatie: Een vertaler kan de betekenis van de tekst verkeerd interpreteren en zo de essentie van de filosofie van de *Aṣṭāvakra Gītā* onjuist overbrengen. Dit kan gebeuren als de vertaler de culturele en historische context van de tekst onvoldoende begrijpt of als hij de gebruikte filosofische terminologie ontoereikend beheerst.

Verlies van subtiliteit: De *Aṣṭāvakra Gītā* bevat subtiele filosofische ideeën en concepten die moeilijk over te zetten zijn naar een andere taal. Wanneer een vertaler deze subtiliteit niet aanvoelt, gaat de diepte van het oorspronkelijke inzicht onherroepelijk verloren.

Culturele aanpassingen: Een vertaler kan zich overheffen aan verborgen symboliek, aan gebruikte metaforen, aan idiomatische uitdrukkingen en aan culturele eigenaardigheden in deze eeuwenoude teksten. Verder kan hij geneigd zijn om de tekst aan te passen aan de culturele normen en waarden van de doeltaal, waardoor de oorspronkelijke betekenis van de tekst de mist ingaat.

Hedendaagse leesbaarheid enerzijds en trouw aan de originele tekst anderzijds stellen zich niet zelden op als astrante tegenpolen. Deze discrepantie zorgt er voor dat het voor de lezer ontzettend belangrijk is om het uitgangspunt van de vertaler te kennen. Concreet betekent dit dat de lezer vooraf een duidelijk antwoord moet krijgen op de vraag wát de motieven zijn die de vertaler hebben aangezet om de translatie te maken.

Zoals de beoefening van de leer voorrang moet krijgen op de intellectuele kennis ervan,⁸² zo ook geef ik de voorkeur aan een transparante en verstaanbare omschrijving boven een raadselachtige, diffuse, hermetische, maar letterlijke omzetting van deze eeuwenoude teksten.

Expliciet: ik geef steeds de voorkeur aan de *inhoud* van de tekst boven de *vorm* opdat de gekozen formulering voor de *yogi* onvoorwaardelijk inzetbaar is naar beoefening toe. Mijn belangstelling gaat in de eerste plaats uit naar de diepe wijsheid en het tijdloze inzicht die in deze verzen schuilgaan.

Belangrijker dan de vertaling *an sich*, is voor mij dat de *fond* van de oorspronkelijke begrippen verstaan en aangevoeld wordt. Geprobeerd wordt. Gesavoureerd wordt.

Om misvattingen te vermijden heb ik daarom bij de meeste begrippen het corresponderende *Sanskriet*- of *Pali*-woord cursief bijgevoegd. Voor de gevorderde lezer en/of beoefenaar kunnen deze *Sanskriet*- en *Pali*-termen fungeren als stapstenen naar een dieper ervaren.

Voetnoten maken een aanzienlijk deel uit van dit boek. Bewust. Want ze staan in nauwe relatie tot de tekst. Bekijk ze niet uitsluitend als technische annotaties, maar lees ze samen met de verzen. Aandachtig. Rustig. De voetnoten vormen een verlengstuk van de wijsheid van *Aṣṭāvakra*. Een doelbewust addendum.

Onderzoek ze en geef ze de tijd om in je bewustzijn door te dringen. Laat elke voetnoot een *amoëbe* zijn, die permanent van vorm verandert, zich moeiteloos uitstrekt en jouw transformatie initieert. Een metamorfose die je bevrijdt uit de restricties van dualiteit en je openstelt voor jouw eigen grenzeloze aard. Waar de waarnemer en het waargenomen 'één' is. Waar er geen verschil is tussen beide.

Waar subject en object één is. Eén/Niet-twee. Eén met het allesomvattende Zelf. Het Bewustzijn waaruit alle vormen zich manifesteren en naar terugkeren. Puur Bewustzijn.

Beschouw deze rijkdom aan voetnoten als gevoels- en inzichtsgelateerde *pointers*, als *upāya*'s ⁸³ voor studie en persoonlijke reflectie. Als etymologische opstapjes naar inzicht en bevrijding.

De literaire hoogstandjes, de metaforen, de allegorieën en het metrum van deze teksten is een andere soort van sport. Die laat ik—met veel plezier—over aan de respectieve liefhebbers. Deze antieke verzen appreciëren vanuit de warmte van mijn hart is voor mij edeler en probater dan een kille literaire of filologische academische benadering.

In ieder geval, laat dit duidelijk zijn: geen enkele vertaling van Sanskriet-teksten slaagt erin om de etherische diepte van de originele formulering weer te geven. Daardoor moet elke vertaling beschouwd worden als een benadering, als een goedbedoelde poging om de diepste inhoud juist weer te geven. Niet alle talen beschikken over eenzelfde aangeboren superioriteit om het heiligste der heiligen vorm te geven.

Elke vertaling wordt daardoor een moeilijke evenwichtsoefening om te pogen met een overdachte combinatie van woorden en zinswendingen de diepere betekenis van deze verzen tot leven te wekken, met het altijd om zich heen lonkende gevaar dat de *pointe* en de kracht van het oorspronkelijke manuscript niet of onvoldoende aan de oppervlakte komt.

Maar wat zeker is, is dat de aandachtige, alerte beoefenaar, wiens geest zich spiegelt en laaft aan de wijsheid die in deze *Gītā* lyrisch tot uitdrukking gebracht wordt—wars van de gehanteerde woorden en zinswendingen—haast een intuïtief zicht verwerft op de waarheid. ⁸⁴ Zo wordt elke doorliefde vertaling van de *Aṣṭāvakra Gītā* tóch een ontmoeting op het pad van bevrijding. Een experiëntiële ervaring. Een drinken aan de bron waar de *yogi* direct contact kan nemen met dit unieke, oorspronkelijke boekje van informatie, wijsheid en creativiteit, in plaats van afhankelijk te zijn van secundaire interpretaties.

Tenslotte nog dit, als laatste waarschuwing vooraleer ik de lezer achterlaat in de wijze handen van *Aṣṭāvakra*: de verzen behandelen verschillende onderwerpen, zoals de aard van het Zelf, de aard van de Werkelijkheid, de begrenzingsen van het denken en de geest, en de weg naar bevrijding.

Zulke onderwerpen kunnen op verschillende manieren geïnterpreteerd worden, afhankelijk van de achtergrond en filosofische opvattingen van de lezer. Door de etherische aard van de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* zijn de mogelijkheden tot interpretatie uitgebreider dan in de meeste boeddhistische Pali-*sutta*'s. De dubbele bodems in de verzen zijn legio. In specifieke gevallen vermeld ik de verschillende interpretatieve mogelijkheden.

Sommige lezers zullen de teksten interpreteren vanuit een religieus perspectief, terwijl anderen ze eerder vanuit een spirituele, filosofische of agnostische invalshoek benaderen. Bovendien kunnen dezelfde verzen verschillende betekenissen hebben voor diverse lezers, afhankelijk van persoonlijke ervaringen en inzichten. Van perceptie.

Kortom, de *Aṣṭāvakra Gītā* is een uiterst rijke en veelzijdige tekst die meerdere interpretaties kan (ver)dragen waardoor de lezers/luisteraars ze op een persoonlijke wijze kunnen invullen en (vooral) gebruiken om hun spirituele pad te bewandelen.

Schiet dus niet op de pianist die, met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, hier en daar een muzieknoot gemist heeft, maar kijk vooral naar de inspanning die hij zich getroost heeft om van dit lied een melodie te maken en naar zijn poging om met een spiritueel bevrijdend slotakkoord dit boek af te sluiten.

Geef onwetendheid geen kans. Laat je niet meeslepen door ook maar enige twee-deling. Nooit. Polarisatie is niet de Weg. Non-dualiteit houdt je ver weg van tegenstellingen. Van extremen. Loop niet achter scherpstijpers aan. Achter hardroepers in de woestijn. Zij volgen de weg van Waarheid niet. Zij hanteren andere agenda's. Dogmatische, sektarische benaderingen zijn niet het Pad van Waarheid. Evenmin als structuren dit doen.

Waarheid is één. Waarheid heeft maar één smaak. De subtiële smaak van bevrijding. Hou het Pad van Waarheid onbezoedeld. Zuiver. Puur. Observeer en ervaar hoe helend het is om over (kunstmatige) muurtjes te kijken. Om te zien wat ons verbindt. Niet om te bakkeleien over wat ons (zogezegd) scheidt.

Oefen. Beoefen. Met *trial and error*. Verifieer of iets bijdraagt tot je bevrijding. Of het een vaardig hulpmiddel is of nutteloze ballast. Jij beslist. Jij alléén. Niemand anders kan dit in jouw plaats doen.

Ontwikkel inzicht. Vertrouw jezelf. Wees een Meester. Een *Jñānī*. Jij bent de stroom. Een stroom, die naam waardig, laat zich niet kanaliseren. Stroomt eigenmachtig zijn eigen loop. Buiten de oevers is ruimte. Onbegrensde Ruimte. Daar bevindt zich jouw bevrijding.

Rest me nog een laatste, maar erg aangename taak:

Een speciaal dankwoord voor mijn spirituele vriend en zielsverwant Paul Van hooydonck, wiens in- en doorzicht in de 'ware aard' van de dingen ik enorm waardeer en die me minzaam attent maakte op de diepe wijsheid die verscholen zit in de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā*. In deze optiek is Paul dan ook de onbetwiste initiator van dit boek.

En tenslotte een oprecht woord van erkentelijkheid voor mijn *kalyanamitta*, Jan Dewitte, die de teksten van dit boek met zijn geoeftend arendsoog zowel taalkundig als orthografisch gescreend heeft en die tevens mijn toeverlaat en rots in de branding is bij de dagelijkse correctie en redactie van de teksten van de *Yatha-bhuta*-website (<https://yatha-bhuta.com>). Ik kan niet genoeg benadrukken hoe ik zijn onverdroten accurate arbeid waardeer en hoezeer dit naarstig partnerschap mijn persoonlijke praxis kleur geeft.

Guy,
Beerzel, 15 augustus 2023

Bij de herdruk:

Aan de interpretatie van de *Aṣṭāvakra Gītā* komt nooit een einde. Elke herlezing schept nieuwe inzichten en horisonten. Maakt het blikveld groter. De Ruimte aanschouwelijker.

Een herdruk is tevens de gedroomde gelegenheid om minder geslaagde zinswendingen bij te schaven. Om punten en komma's aan te brengen. Om her en der een verduidelijking te suggereren. Om de zetduivel een standje te geven. Dat hebben we dus gedaan. Met verve.

Namaste.

Guy,
Beerzel, 10 november 2023

Bij de tweede herdruk:

De publicatie van dit boek heeft veel waardevolle reacties opgeleverd, waarvoor mijn oprechte dank. In deze herdruk zijn op verschillende plaatsen kleine wijzigingen, verduidelijkingen en herformuleringen aangebracht om de tekst meer consistentie, helderheid en nuance te geven. Dit is van groot belang om verwarring en misinterpretaties van complexe concepten binnen verschillende filosofische en religieuze tradities te voorkomen. Hoewel de combinatie van spirituele inzichten zeer inspirerend kan zijn, is het cruciaal dat de begrippen geen eigen leven gaan leiden en niet door elkaar gaan lopen zonder duidelijke context. Ik nodig u uit om deze herziene editie te lezen met een open geest, zodat u de nuances en diepere betekenissen volledig kunt waarderen.

Guy,
Beerzel, 15 augustus 2024

TERMINOLOGIE

Wil je inzicht verwerven dan moet je weten waarover het gaat. Moet je beseffen waar je mee bezig bent. Moet je de dingen zo nauwkeurig mogelijk definiëren. Daarom een korte geheugenopfrissing of summiere introductie over de meest relevante concepten van *advaita vedānta*.

° **Brahman**: het centrale concept in de *advaita*-filosofie. Het is de Absolute Werkelijkheid: ⁸⁵ de bovenliggende, onveranderlijke, onverdeelde, oneindige werkelijkheid. Het 'Zelf'. Het 'Universele Bewustzijn', het 'Puur Bewustzijn', het 'Zuiver Bewustzijn', de enige Ultieme Waarheid, die alle dingen omvat en verzadigt. Het is de Absolute Zijnsgrond van de werkelijkheid.

Brahman wordt beschouwd als de alfa en de omega, het begin en het einde van alles. Het is het ultieme principe dat transcendent is en tegelijkertijd aanwezig in alle levende wezens en objecten. *Advaita vedānta* leert dat individuele, separate identiteiten en tegenstellingen illusoir zijn en dat er enkel *Brahman* is. Uitsluitend *Brahman*.

Brahman is de 'bron' of de 'ruimte' waaruit alle verschijningsvormen—manifestaties—van het universum ontstaan en naar terugkeren. Transcendentiaal wordt *Brahman* beschreven als de onzichtbare en onuitgesproken essentie achter alle 'tot wording' (*Skr. bhāva*)—tot manifestatie—gekomen fenomenen.

Belangrijke kanttekening: *Brahman* wordt in de *advaita*-filosofie niet gezien als een gepersonaliseerde god. ⁸⁶ *Brahman* is niet gebonden aan enige vorm van individualiteit, aan persoonlijkheid of aan antropomorfe kenmerken. ⁸⁷

In *advaita* is *Brahman* het absolute, onveranderlijke en ultieme *principe* waaruit alles ontstaat en waarin alles terugkeert. De Oerbron. *Brahman* wordt beschouwd als zonder vorm, zonder kenmerken. ⁸⁸ *Brahman* is niet onderworpen aan tijd, ruimte of verandering en kan niet door woorden en concepten gedefinieerd worden. Hierdoor is *Brahman* niet de gefingeerde, conceptuele god van de monotheïstische slavenreligies die door de mens gecreëerd wordt naar zijn beeld en gelijkenis.

Brahman kan niet met enig ding of verschijnsel geïdentificeerd worden, en evenmin op enige andere wijze gelimiteerd of gerepresenteerd worden. Vanouds wordt daarom naar *Brahman* verwezen met de frase "'*Neti-Neti*'"—'*Noch Dit, Noch Dat*', wat het toekennen van enige eigenschap aan *Brahman*, of het identificeren van *Brahman* met een woord, concept of definitie, onmogelijk maakt en zelfs simpelweg diskwalificeert.

Verder in dit hoofdstuk ga ik uitgebreid dieper in op het begrip '*Neti-Neti*'.

Brahman kan niet in de vorm van een woord, een idee of een gedachte gevat worden, omdat woorden en concepten tot het rijk van de schijn, van de dualiteit, van de verandering en de vergankelijkheid behoren, en als zodanig onmogelijk aan het ongedifferentieerde, onvergankelijke, vormloze 'Zijn' recht kunnen doen.

Brahman kan—in het beste geval—slechts 'geduid' worden. Er kan naar 'verwezen', naar 'gerefereerd' worden.⁸⁹

Brahman is dus géén persoonlijke god of goddelijk wezen met een bewustzijn of een wil. Het is dus géén 'god' in de betekenis die de meeste religies aan dit conceptueel begrip geven, namelijk een 'opperwezen' dat interactie heeft met of ingrijpt in de wereld.⁹⁰

Brahman moet beschouwd worden als de Absolute, Transcendente, Onpersoonlijke Werkelijkheid. Als het Alles Omvattende Universum, in zijn meest ruime extensie. Het is de Onveranderlijke en Onafhankelijke Realiteit die de basis vormt van alles wat bestaat.

Zoals je hierboven kunt lezen is *Brahman* een hele mond vol. Maar de vraag is of de *yogi* van zulke verbale lawine veel wijzer wordt. Woorden en concepten leiden meestal niet tot wijsheid. Laat staan tot inzichtelijke wijsheid. Tot transformerend inzicht. In veel gevallen vertroebelen woorden het blikveld. Maken woorden de bestaande verwarring en chaos slechts groter. En lijkt 'stilte' communicatiever en productiever.

'Stilte' niet als woord of begrip, want dan steekt dualiteit onvermijdelijk de kop op. Maar 'stilte' in de betekenis van 'niet-weten'. 'Stilte' als een 'ruimte' van gelukzalige openheid en verwondering waarin de *yogi* bereid is om permanent *voorbij* zijn geconditioneerde zintuiglijke beperktheid te kijken.

Nochtans wordt het begrijpen—beter: het 'ervaren'—van *Brahman* beschouwd als de sleutel tot spirituele bevrijding en verlichting, en als dusdanig, als het 'doel' van de menselijk *passage* in dit bestaan. Het verwezenlijken van de eenheid tussen *ātman* en *Brahman* vormt voor de *advaita*-adept dé 'opdracht' in dit bestaan. Op deze manier is *Brahman* niet enkel een concept, maar wordt het ervaren van de eenheid van alles-met-alles het spirituele streefdoel van iedere *advaita-yogi*.

° **Neti-Neti:** dit is een Sanskriet-begrip uit de *Bṛihadaranyaka Upanishad*, die in *advaita vedānta* methodisch gebruikt en vertaald wordt als '*Niet Dit, Niet Dat*' of '*Noch Dit, Noch Dat*'. Het is een filosofische techniek om de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*) en het Ultieme Absolute (*Skr. Brahman*) te begrijpen door te ontdekken wat ze *niet* zijn.

De reden hiervoor is dat in de zoektocht naar de Ultieme Waarheid—i.c. het niet-duale principe van het bestaan—de menselijke geest beperkt wordt door woorden, concepten en definities.

Advaita vedānta stelt terecht dat *Brahman* niet ingekapseld kan worden door woorden, concepten of omschrijvingen. *Brahman* is immers absoluut, onuitsprekelijk en transcendent. Hierdoor overtreft dit begrip alle relatieve, zintuiglijke, wereldse kenmerken en eigenschappen.

De techniek van '*Neti-Neti*' komt erop neer, alles wat door de *yogi* waargenomen, ervaren of geconceptualiseerd wordt, te ontkennen als het Ultieme Zelf (*Skr. Brahman*).

Voorbeeld: als de beoefenaar denkt dat *Brahman* gelijk is aan het lichaam, dan is het *niet* het lichaam; als hij meent dat *Brahman* gelijk is aan de geest, dan is het *niet* de geest; als hij vermoedt dat *Brahman* gelijk is aan emoties of gedachten, dan is het *niet* dat. Dit proces van negatie zet zich voort tot het moment dat de beoefenaar in zichzelf realiseert dat alles wat waarneembaar is in de wereld niet 'is' wat het verondersteld wordt te zijn.

Finaal blijft er niets meer over om te ontkennen, omdat het ultieme principe van *Brahman* geen zintuiglijk object is dat zich in de wereld bevindt, maar het Tijdloze Pure Bewustzijn—de 'Ruimte'—waarin alle ervaringen verschijnen en verdwijnen. Dit inzicht wordt beschouwd als de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*) en als identiek met het Absolute *Brahman*.

'*Neti-Neti*' is dus een techniek die de geest helpt zich los te maken van de beperkingen van woorden, concepten en definities, zodat het bewustzijn zich kan openstellen voor de non-duale waarheid, die voorbij alle dualiteit en onderscheid gaat.

Het laat de beoefenaar toe te begrijpen dat de dualiteit die we in de wereld ervaren, een illusie is en dat de 'ware aard' van de werkelijkheid ondeelbaar en niet-duaal is. Anders gezegd: het leert de *yogi* inzien ('ervaren') dat de Ultieme Werkelijkheid die *Brahman* is, niet begrepen kan worden door middel van woorden, concepten of beschrijvingen.

Ieder woord, concept of definitie dat gebruikt wordt om *Brahman* te definiëren, beperkt immers de Ultieme Werkelijkheid tot de inherente restricties van het gebruikte woord, concept of definitie. Aangezien *Brahman* echter transcenderend, tijdloos en oneindig is, kan het onmogelijk gevat worden in ook maar enig woord, concept of definitie.

Het doel van de '*Neti-Neti*'-techniek bestaat er dus in de geest *voorbij* het beperkte conceptuele denken te leiden om, op deze manier, de directe, intuïtieve ervaring van de non-duale werkelijkheid te vergemakkelijken.

Samengevat gaat de techniek als volgt:

—*Negatieve Eliminatie*: In deze fase identificeert de *yogi* de woorden, concepten en definities die normaal gesproken aan de wereld en het relatieve zelf toege-

schreven worden. Vervolgens constateert en erkent de beoefenaar dat geen van deze woorden, concepten en definities op *Brahman* van toepassing zijn.

— *Positieve Bevestiging*: Nadat de beoefenaar de restrictieve woorden, concepten en definities geëlimineerd heeft, blijft hij doorgaan met het erkennen van het ondefinieerbare karakter van *Brahman*. Dit betekent dat hij bewust erkent dat *Brahman* niet in woorden of concepten kan gevangen worden. Hij zegt: “*Brahman* is niet dit, en *Brahman* is niet dat.” Deze techniek wordt herhaald tot de geest zich opent voor het besef dat *Brahman* voorbij alle dualistische woorden, concepten en definities ligt. Dit inzicht opent het bewustzijn van de beoefenaar voor de niet-duale, onkenbare werkelijkheid van *Brahman*.

Deze techniek is geen intellectualistische oefening. Het is een middel om het bewustzijn te openen voor een diepgaand 'ervaren' dat niet in taal of concepten uitgedrukt kan worden. Zo ontstaat er in het bewustzijn een 'ruimte' waarin het transcendente begrepen of 'ervaren' kan worden zonder dat het beknot of belemmerd wordt.

° *Ātman*: het is de 'ware aard', de 'ware essentie' van het individuele zelf (*Skr. jīva*). Het begrip '*jīva*' slaat op het begrensde, belichaamde, individuele zelf dat het lichaam, de geest en de zintuigen omvat—het zogenaamde 'ik' waarmee de onwetende mens zich in de relatieve werkelijkheid identificeert.

Ātman is, metaforisch beschouwd, het 'hart' elke mens. Het is de 'diepste' kern van bewustzijn, vrij van individuele attributen, vrij van 'ik'-elementen. Als 'bewustzijn' is *ātman* eeuwig en onveranderlijk, in tegenstelling tot het tijdelijke fysieke lichaam en de geest. Maar opgelet, driewerf opgelet: *ātman* is géén aparte, onafhankelijke entiteit. *Ātman* is '*niḥsvabhāvasya*' (*Skr.*),⁹¹ wat zoveel wil zeggen als: 'zonder essentieel zelf'; 'zonder eigen natuur'.⁹²

In de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* enerzijds en in het bredere perspectief van de *advaita vedānta*-traditie anderzijds wordt *ātman* vaak geïdentificeerd met het idee van 'ruimte' en 'bewustzijn' als een abstract gegeven dat de 'toestand' of 'sfeer' weergeeft waaruit alles tot ontstaan komt en uiteindelijk naar terugkeert. Deze begrippen komen voort uit de filosofische nadruk op non-dualiteit en de eenheid van *ātman* met *Brahman*. *Ātman* is identiek aan het Universele Bewustzijn (*Skr. Brahman*).⁹³ Concreet: *Ātman* = *Brahman*, wat inhoudt dat alle epitheta⁹⁴ die voor het *Brahman* gelden—*mutatis mutandis*—ook toepasselijk zijn voor het *ātman*.

Het concept van *ātman* (en *Brahman*) als 'ruimte' en 'bewustzijn' duidt op de universele en allesdoordringende aard van *ātman* (en *Brahman*). Het is (metaforisch gezien) 'zuiver bewustzijn' dat de basis vormt voor de hele schepping en alle verschijnselen. Net zoals 'ruimte' de onveranderlijke achtergrond is waarin alles zich manifesteert, bestaat en weer verdwijnt, wordt *ātman* in de *advaita vedānta*-filosofie gezien als de onveranderlijke en tijdloze achtergrond waarin alle ervaringen en verschijnselen plaatsvinden.

Ātman is niet vergelijkbaar of inwisselbaar met de 'ziel' in andere religieuze of filosofische tradities, namelijk het eeuwige, onvergankelijke, onveranderlijke, vaste element (wat dit ook moge zijn of inhouden) van elk individueel wezen, dat separaat blijft bestaan na de dood van het lichaam.

In tegenstelling met de 'ziel' is *ātman* geen afzonderlijke, separate entiteit, los van *Brahman*. Méér: elke separaetheid van *ātman* is een groteske illusie (*Skr. māyā*). Elke (vorm van) afgescheidenheid van *ātman* fungeert als een sluier van onwetendheid, van chaos, van verwarring, waardoor de mens zijn ware natuur miskent, nooit tot verlichting kan komen en in de diepe krochten van *saṃsāra* (*Skr.*)⁹⁵ blijft ronddwalen.

Saṃsāra staat voor het eindeloze ronddolen van de wezens in de onbevredigende cyclus van *duḥkha*. Het permanente 'rondjes lopen'. Zonder begin. Zonder einde. Steeds hetzelfde doen en tevergeefs hopen op een ander resultaat. Op een wedergeboorte hopen terwijl bevrijding uit deze illusie juist tot ontwaken leidt.⁹⁶ Een eeuwige Tantaluskwelling. *Duḥkha* in het kwadraat.

In plaats van het ontkennen van de werkelijkheid, benadrukt *advaita vedānta* het belang van inzicht (*Skr. jñāna*) in de 'ware aard' van de werkelijkheid. Door middel van inzicht in het zelf (*Skr. ātman*), wordt het mogelijk om door de sluier van *māyā* heen te kijken en de werkelijkheid te zien zoals ze werkelijk is. Dit is het 'doel' van het pad van *advaita vedānta*, i.c. bevrijding (*Skr. mokṣa*) uit *saṃsāra* door het realiseren van de non-dualiteit tussen het individuele zelf (*Skr. ātman*) en het universele *Brahman*. *Nirvāṇa*⁹⁷ als het getranscendeerde *saṃsāra*.

Advaita leert dat verlichting slechts bereikt wordt wanneer de *yogi* begrijpt—'ervaart' of 'ontdekt'—dat *Brahman* en *ātman* één en hetzelfde zijn. *Advaita* stelt uitdrukkelijk dat alle individuele wezens en vormelijke verschijnselen in de wereld slechts expressies zijn van *Brahman* en dat er daarom geen enkel verschijnsel 'apart' bestaat t.o.v. andere verschijnselen of van *Brahman* zelf. Alle manifestaties zijn de uitdrukking van éénzelfde onveranderlijke werkelijkheid: *Brahman*.

Volgens *advaita vedānta* is bevrijding (*Skr. mokṣa*) niet iets dat *verkregen* moet worden, maar iets dat altijd al aanwezig was, is, en aanwezig zal zijn, en slechts *ontdekt* moet worden. Het doel van de spirituele praktijk is om onze verkeerde identificatie met het lichaam, de geest en de materiële wereld los te laten en onze 'ware aard' als onvergankelijke Ultieme Werkelijkheid te realiseren.

Onze 'ware aard' (*Skr. svabhāva*)⁹⁸ als menselijk wezen is niet ons lichaam of onze geest, maar ons Bewustzijn. *Ātman* = *Brahman* = *Universeel Bewustzijn*.⁹⁹ Onze 'ware aard' of essentie is tijdloos, onbegrensd en vrij van alle conditioneringen van de materiële wereld. Door dit in te zien en in onszelf te realiseren (herkennen, erkennen en er één mee te worden) houdt het lijden op, omdat er geen verlangen en angst meer bestaat doordat we ons bewust zijn—omdat we dit direct inzichtelijk 'ervaren' hebben (*Skr. anubhāva*)—dat alles Puur Bewustzijn is.

Gezien het uitzonderlijk belang van een goed begrip van het *ātman*, vat ik alles nogmaals kort samen:

In *advaita vedānta* wordt *ātman* beschouwd als identiek aan *Brahman*, de absolute, onveranderlijke en Ultieme Werkelijkheid waaruit alles ontstaat. De Alomvattende Werkelijkheid, waaruit we voortkomen en terugkeren, waaruit we ontstaan en vergaan. *Ātman* en *Brahman* als éénzelfde entiteit, die net als golven en water in de oceaan hetzelfde zijn, hoewel ze verschillende verschijningsvormen aannemen.¹⁰⁰

Daar *ātman* één is met *Brahman*, is *ātman* ook oneindig en eeuwig. Het concept van *ātman* lijkt¹⁰¹ vergelijkbaar met het idee van de 'ziel' in vele andere religies, maar is het, in essentie, niet.¹⁰²

De *Aṣṭāvakra Gītā* benadrukt de non-dualistische aard van het zelf (*Skr. ātman*) en het Universele Bewustzijn (*Skr. Brahman*). Het stelt dat *ātman* geen verband houdt met enig fysiek lichaam of de cyclus van wedergeboorte (*Skr. saṃsāra*).

De nadruk ligt op het transcenderen van deze cyclus en het realiseren van de onveranderlijke en absolute aard van het zelf. Dit concept van transcendentie kan vergeleken worden met het Ongeborene (*Skr. ajāta*), het Doodloze (*Skr. amṛta*), en het Ongeconditioneerde (*Skr. asaṃskṛta*) zoals beschreven in het boeddhisme. Hoewel er parallellen zijn, is het cruciaal om te stellen dat de *Aṣṭāvakra Gītā* en boeddhistische concepten verschillende metafysische en epistemologische uitgangspunten hebben.

Het doel van de spirituele beoefening in de *Aṣṭāvakra Gītā* is om de identificatie met het lichaam en de geest los te laten en het Universele Bewustzijn (*Skr. Brahman*) te realiseren als de 'ware aard' van het zelf (*Skr. ātman*).

In de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* betekent 'transcenderen' het overstijgen of het *voorbij* gaan aan de beperkingen, conditioneringen, dualiteit en misleidende concepten van het zelf en de wereld.

In één zin: dit transcenderen staat voor *complete* bevrijding.

Wanneer de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* oproepen tot transcendentie, impliceert dit dat de zoektocht naar zelfrealisatie niet beperkt is tot oppervlakkige niveaus van begrip of ervaring. Het betekent het *effectief* overstijgen van het begrensde, belichaamde, individuele zelf (*Skr. jīva*) dat het lichaam, de geest en de zintuigen omvat—i.c. het doorbreken van het 'ik' waarmee de onwetende mens zich in de relatieve werkelijkheid identificeert. Het gaat over het bereiken van een dieper inzicht in de 'ware aard' van het zelf, dat beschreven wordt als onveranderlijk, ondeelbaar en vrij van beperkingen.

Transcendentie gaat ook over het fundamenteel overstijgen van het dualistisch denken, waarin de niet-geïnstreerde wereldling (*Skr. pṛthagjana*), die zich compleet identificeert met zijn lichaam, zijn geest en zijn emoties, het universum be-

schouwt in termen van tegenstellingen (bijvoorbeeld goed/slecht, juist/onjuist, aangenaam/onaangenaam...). Het betekent het realiseren van de eenheid van alles-met-alles, waarin elke dualiteit en elke separaetheid vervaagt en finaal oplost.

In tegenstelling tot de wereldling is de gerealiseerde *yogi* een getuige die als een observator zijn emoties ziet ontstaan en vergaan. Dit getuige-zijn ontstaat niet plots, maar is het resultaat van een graduele ontwikkeling, waarbij zijn geconditioneerdheid, zijn *saṃskāra*'s—'datgene wat hem bezielt'—¹⁰³ en zijn *vāsanā*'s geleidelijk afnemen.¹⁰⁴ Deze conditioneringen, *saṃskāra*'s en *vāsanā*'s verbranden geleidelijk in het 'vuur van stilte' (Swami Satyānanda Saraswatī) tot de beoefenaar finaal tot de constante herkenning komt van het 'Zijn', tot datgene wat hij in werkelijkheid 'Is'—een *Jñānī*.¹⁰⁵

Kortom, in de context van de *Aṣṭāvakra Gītā*, betekent 'transcenderen' het realiseren van een niveau van bewustzijn en inzicht dat veel verder gaat dan de oppervlakkige waarnemingen en concepten van de geconditioneerde geest.

Transcenderen betekent een diepgaande innerlijke transformatie van bewustzijn en perceptie, wat leidt tot een dieper begrip in de ware aard van het zelf en de realiteit. Transcenderen moet begrepen worden in de letterlijke betekenis van het woord: het overstijgen van de beperkingen van de geconditioneerde geest en het bereiken van het hoogste niveau van bewustzijn en begrip.

° **Māyā**: betekent letterlijk 'datgene wat niet eeuwig bestaat', i.c. datgene wat vergankelijk is. Het is een begrip dat gebruikt wordt om de begoocheling, de illusie, de verwarring uit te drukken waarin de menselijke geest zich bevindt wanneer hij uitgaat van verkeerde premissen.

Het is de zinsbegoocheling waardoor we (verkeerdelijk) menen dat de werkelijkheid bestaat uit separate dingen. Anders gezegd: *māyā* is de verblinding die de 'ware aard' van de realiteit verbergt. Immers, wanneer de geest zichzelf onderzoekt valt er niets te zien, niets te ontdekken, niets te analyseren. Wat je zoekt is immers overal, in elk moment aanwezig en op elke manier die je kunt voorstellen. Het is gewoon leegte.¹⁰⁶ Open ruimte. Niets meer, niets minder.

Wanneer de geest zichzelf onderzoekt en diepgaand op zichzelf reflecteert,¹⁰⁷ lossen de gebruikelijke gedachten, concepten en identificaties geleidelijk op. Om de Ultieme Werkelijkheid te begrijpen moet, conform *advaita vedānta*, de nadruk liggen op non-dualiteit, illusie (*māyā*), zelfonderzoek en innerlijke stilte. Dit leidt tot een ervaring van openheid, helderheid en expansie waarin de geest 'rust' in een staat van innerlijke stilte.¹⁰⁸

Het is belangrijk op te merken dat de term 'leegte', in de context van *advaita vedānta*, niet 'leeg' is in de zin van 'een gebrek aan iets', afwezigheid of nihilisme, maar eerder een openheid waarin alles verschijnt en ervaren kan worden.¹⁰⁹

Het is een bewustzijn dat *voorbij* gaat aan het geprojecteerde zelf en de dualiteit van subject-object-relaties. Het is een directe, experiëntiële ervaring van 'zijn', zonder de conditioneringen van allerlei mentale constructies.

Māyā bedriegt ons met betrekking tot onszelf. We denken dat we 'ons' lichaam; 'onze' gedachten; 'onze' verlangens... zijn. Maar al deze fenomenen vormen één grote illusie. Eén begoocheling. *Māyā*. De zintuiglijke verschijnselen 'lijken' slechts van 'ons' (van ons 'ik') te zijn, maar zijn dit, in realiteit, niet. Nooit.

Het is een illusie te denken dat we een 'zelf' zijn met een vaste kern. We zijn slechts vormen van bestaan: verschijnselen, manifestaties—of beter: processen van bestaan. Ieder mens bestaat uit *nāmarūpa*: uit stoffelijke en onstoffelijke elementen, die zich elk moment wijzigen. *Advaita vedānta* benadrukt dat het concept van een vast en onveranderlijk 'zelf' een illusie is. Het leert dat het individuele zelf (*Skr. ātman*) één is met het Universele Zelf (*Skr. Brahman*) en dat het idee van een afzonderlijk, blijvend zelf een groteske misvatting is.

Deze doctrine van *advaita vedānta* correspondeert met de leer van de Boeddha die zich focust op de aard van het lijden en het ontbreken van een permanent zelf. Ik verwijs hier naar de boeddhistische theorie van de vijf *khandha*'s (*Skr. skandha*'s), de vijf aggregaten of de vijf componenten die de mens samenstellen: *rūpa* is de materie, het stoffelijk lichaam; *nāma* zijn de onstoffelijke elementen, i.c. perceptie (*Skr. saṃjñā/P. sanna*), gewaarwordingen (*Skr. vedanā/P. vedana*), mentale formaties, i.c. 'datgene wat ons bezielt' (*Skr. saṃskāra/P. sankhara*) en bewustzijn (*Skr. vijñāna/P. vinnana*).

'Wij' zijn—overeenkomstig de boeddhistische doctrine—niets anders dan constant wijzigende materiële en mentale veranderingen en processen van bestaan, waaruit onze geconditioneerde geest een 'zelf', een separaat 'iets' te voorschijn tovert. Op deze manier probeert onze geest wanhopig zin te geven aan 'iets' wat permanent verandert. Van iets 'vast' te maken wat 'variabel' is. Van 'iets' écht te maken wat niet écht is. We leven derhalve in de illusoire bubbel van een 'zelf' dat de belangrijkste oorzaak van *duḥkha* is, omdat het de spontane neiging heeft zich te isoleren van de Ultieme Werkelijkheid en te denken en te handelen in een dualistisch perspectief: het 'ik' versus de rest.

Zowel *advaita vedānta* als het boeddhisme benadrukken de illusoire aard van het ego en het concept van een vast zelf. Beide tradities leren dat het begrip van deze illusie van cruciaal belang is voor inzicht in de ware aard van de werkelijkheid en voor spirituele bevrijding.

Dit inzicht is geen gemakkelijke verworvenheid. Op het eerste zicht komt de ontmaskering van deze illusie ons vreemd en radicaal over. Het betekent immers dat we plots inzien dat we onszelf de hele tijd voor de gek gehouden hebben. Dit inzicht is een harde, pijnlijke confrontatie die ons zorgvuldig geconstrueerd zelfbeeld op haar voetstuk doet wankelen: we constateren eensklaps dat we niet zijn wie of wat we denken te zijn. We stellen vast dat heel 'ons' bestaan, heel 'onze' wereld, op drijfzand gebouwd is. Geconditioneerd is. Gemanipuleerd is. Gelogen

is. Met diepe ontreding en verbijstering tot gevolg, want hier staat Hannibal voor de poorten van Rome. Hier wordt duidelijk dat de finaliteit van een gedomesticeerde kudde de roemloosheid van het slachthuis is. Het is deze erg onaangename gemoedstoestand waar het Pali-begrip '*nibbida*'¹¹⁰ naar verwijst.

Het wordt nog pijnlijker wanneer we dit inzicht personaliseren en direct op ons 'ik' toepassen: 'ik'-denken is aanschouwelijker—bedreigender—dan 'wij'-denken. Concreet: we stellen vast dat ons 'ik' niet ons 'ik' is. Dat dit zo geprezen 'ik' *de facto* geen separate 'persoon' is. Geen onafhankelijke entiteit. Dat dit 'ik' niet de navel van de wereld is... Dat de persoon die in je hoofd lijkt te zitten, de persoon die je denkt te zijn—de persoon die men je 'aangeleerd' heeft te zijn—slechts een mentale constructie is. Een fantoom. Een illusie.

Voor de Boeddha is er énkél het Proces van Ontstaan en Vergaan—*anicca*—dat alles met elkaar verbindt. Het is de wet van Afhankelijk Ontstaan (*Skr. pratītya-samutpāda; P. paticca samuppada*) waarbij alles-met-alles verbonden is. Dit Proces is onpersoonlijk. Spontaan. Niet opgeroepen door verlangens. Geen projectie.

Spontaan is iets wat bij de meeste mensen koude rillingen uitlokt. Dat hen uit hun vertrouwde habitat wegrukt. Dat grote twijfels oproept. Dat hun vesting bedreigt.

Ik koester spontaniteit. Ik omarm het. Ik laat het mijn leven beheersen. Omdat het de natuurwet is.

De natuurwet is méér waard dan een voetnoot. Ze verdient een forse uitweiding.

Spontaan is het antoniem van vastgeroest. Het tegenovergestelde van geconditioneerd. Van gemanipuleerd. *Spontaan* laat niets overeen van wat de *yogi* in zijn aberrante begoocheling als 'ik', 'mij' en 'mijn' percipieert.

Spontaan betekent '*met de stroom meegaan*'. Met de flow. Met de natuurwet. De kosmische wet. De eeuwige wet. *Dhammo sanantano*.¹¹¹ Het betekent niet enkel openstaan voor het Proces, maar integraal deel uitmaken van deze transitie. *Dhamma* 'zijn'.

Spontaan betekent '*zijn in niet-tijd, niet-plaats, niet-vorm, niet-beweging en niet-gedachte, terwijl je waarneemt wat wordt waargenomen als er geen waarnemingen zijn.*'¹¹²

Spontaan is ruimte: vormloos, naamloos, tijdloos, zonder dimensie, onbezoeeld. Zonder verleden, zonder toekomst, zonder begeerte, zonder afkeer, zonder hechting. De volheid van het heden. Van het hier-en-nu.

Spontaan is de plotse diepe herkenning van de essentie van wat zich manifesteert. Het sacrale van de vergankelijkheid in elk moment. En van moment-tot-moment. Het ontstaan en vergaan als een eeuwigdurend, onveranderlijk Proces.

(*P. udayabbaya*).¹¹³ Alles één in vergankelijkheid. In samenhang met al het andere. Alles met elkaar vervlochten. Holistisch. Het grote dat zich manifesteert binnen het kleine en het kleine dat zich manifesteert binnen het grote. *Indra's net*.

Indra's net is een metafoor die gebruikt wordt om de onderlinge afhankelijkheid en de leegte van het bestaan te illustreren. Deze metafoor wordt gebruikt in de *Avataṃsaka Sūtra* van het *mahāyāna*.

In de metafoor wordt het universum voorgesteld als een uitgestrekt net dat gemaakt is door de symbolische oppergod Indra. Aan elk knooppunt van het net hangt een juweel, en elk juweel reflecteert alle andere juwelen in het net. Dit creëert een oneindige en onderlinge afhankelijkheid tussen alle juwelen in het globale netwerk.

De metafoor symboliseert de onderlinge verbondenheid en interafhankelijkheid. Elk juweel vertegenwoordigt een individueel verschijnsel, fenomeen of bewustzijn, en de reflecties in elk juweel symboliseren de onderlinge verbondenheid van alle andere verschijnselen en fenomenen evenals de weerspiegeling van het hele universum in elk juweel ervan.

De metafoor benadrukt ook het concept van leegte. De juwelen, hoewel ze schitteren en een schijnbaar eigen individualiteit bezitten, hebben geen inherent, permanent bestaan. Ze zijn 'leeg' van een afgescheiden zelf en hun 'identiteit' komt slechts tot uiting door de onderlinge afhankelijkheid met de andere juwelen, namelijk door het feit dat elk juweel zich reflecteert in de volgende, in de volgende, in de volgende... *ad aeternam*. Net zoals de juwelen van *Indra's net*, is elk verschijnsel, elk fenomeen, elk object in de zintuiglijke wereld afhankelijk van iets anders (*Skr. mithyā*).¹¹⁴

In dit hele Proces speelt het 'ik' geen enkele rol. Het ervaren—of beter gezegd: het 'getuige zijn'¹¹⁵—van dit spontane en onpersoonlijke Proces is wat spiritueel wakker worden betekent. En hoe je dit Proces uiteindelijk noemt, heeft weinig belang: Absolute Werkelijkheid. Bewustzijn. Ruimte. *Paramattha. Dhamma*...

Dit is Ontwaken. Wakker worden. Het ervaren van heelheid en intiem zijn met alle dingen. Het is het bereiken van perfecte wijsheid.

Ontwaken is 'zien' dat alles één grote keten van oorzaken, voorwaarden en gevolgen is, die voortkomen uit dezelfde bron: als dit er is, is dat er ook; als dit er niet is, dan is dat er ook niet, enz...

In het dagelijks bestaan leeft de gevorderde beoefenaar—de stroombetreder—in het besef van de absolute 'onzichtbare' werkelijkheid van dit Proces, waarbij niets verloren gaat. Dit Proces wordt in het boeddhisme aangeduid als het Ongeborene (*Skr. ajāta*), het Doodloze (*Skr. amṛta*), het Ongeconditioneerde (*Skr. asaṃskṛta*).¹¹⁶

Het Ongeborene, Doodloze en Ongeconditioneerde zijn metaforen voor innerlijke vrede, zelfrealisatie, *nibbāna*. Ze verwijzen alle drie naar de 'Gelukzalige Ruimte' (*P. acaṇṇam sukham*), de staat van bevrijding waaruit we voortkomen en waarnaar we terugkeren. Dit kan beschouwd worden als een ervaring van eeuwigheid, los van tijd, plaats en ruimte, omdat het de totale werkelijkheid omvat in elk moment.

Anders verwoord: de concepten van het Ongeborene, het Doodloze en het Ongeconditioneerde worden in de *sutta's* gebruikt om de aard van *nibbāna* te beschrijven, het uiteindelijke doel van de boeddhistische beoefening. *Nibbāna* vertegenwoordigt de verheven toestand waarin het lijden beëindigd is en de *dhammanuvatti* volledig bevrijd is van de cyclus van wedergeboorte en dood. Dit is wat de Boeddha onderwees.

Maar *back to square one: advaita vedānta*. *Advaita* suggereert én leert dat 'ons' bewustzijn—het deel dat werkelijk 'is', dat 'wáár' is—iets compleet anders is, namelijk *ātman* = *Brahman* = het Zelf = Puur Bewustzijn. *Śuddhabodha*.¹¹⁷

In de *Aṣṭāvakra Gītā* wordt '*śuddhabodha*'¹¹⁸ beschreven als een toestand van Zuiver Bewustzijn waarin alle illusies, conditioneringen en beperkingen van de geest (i.c. verlangens, angsten, conditioneringen, oordelen...) verdwijnen. Het is een toestand van ultieme helderheid en bewustzijn waar de *yogi* de werkelijkheid ziet zoals die is, zonder enige vertekening, of vervorming. Zonder smet. Zonder bezoedeling. Maar ook zonder beperking, zonder restrictie.

Volgens de *Aṣṭāvakra Gītā* is het bereiken van '*śuddhabodha*' het ultieme doel van spirituele beoefening. Het wordt beschreven als een toestand van verlichting waarbij de gerealiseerde *yogi*—de *Meester*—volledig bevrijd is van de restricties van de geest (onwetendheid, verlangen, afkeer, conditionering...) en elke dualiteit overstegen heeft. Het is een toestand van perfecte innerlijke vrede en gelukzaligheid waarbij de *Meester* volledig één is met het Universele Bewustzijn.

Advaita leert ons dat dit individuele 'ik' (*Skr. ātman*) identiek is aan de Allerhoogste Werkelijkheid (*Skr. Brahman*) die ten grondslag ligt aan het hele universum.

Daarom is inzicht in *advaita* zo belangrijk omdat de *yogi*, door zijn inzicht, door zijn begrip, door zijn 'experientiële ervaren', steeds dichterbij zijn oorspronkelijke natuur, bij Zelfrealisatie komt.

Dit is een belangrijke vaststelling omdat het naar de finaliteit wijst. Naar het 'doel' van de beoefening. Naar bevrijding uit *duḥkha*. Naar uitdoving. Naar innerlijke vrede en gelukzaligheid. In dit moment. In dit leven. Wie verlicht wordt bij het sterven, kan er immers niet meer van genieten. Hij ziet de verworven innerlijke vrede en gelukzaligheid aan zijn neus voorbij gaan.

Immers, wanneer beoefening¹¹⁹ bij de *yogi* niet tot spirituele transformatie¹²⁰ en bevrijding leidt, gaat het volkomen aan de essentie voorbij. Dan spelen we toneel. In dit geval: slecht toneel. Slechts wat essentieel is, is de moeite waard.

Alles wat tweedehands is of 'van horen zeggen' onmaskert zichzelf op den duur als vals en onwerkelijk. En is de naam 'inzicht' niet waard.

Een praktische vraag die zich onmiddellijk opwerpt is de volgende: op welke manier kan een *yogi* die *advaita* beoefent tot spirituele transformatie komen?

Op de eerste plaats is het essentieel dat de *yogi* de principes en concepten van *advaita vedānta* grondig bestudeert. Dit omvat het lezen van wat men gemeenzaam 'heilige geschriften' noemt, zoals de *Upanishads* en boeken zoals de *Aṣṭāvakra Gītā*. Slechts door diepgaande studie, meditatie en reflectie kan begrip en inzicht ontstaan in de kernprincipes van non-dualiteit.

Advaita vedānta benadrukt het belang van zelfonderzoek (*Skr. atma-vichara*): ¹²¹ de *yogi* dient te onderzoeken wie of wat hij in werkelijkheid is. Daarvoor dient hij *voorbij* de conditioneringen van zijn geest en de identificatie met zijn lichaam, zijn geest en de materiële wereld te gaan. Hij moet zijn geest onderzoeken: zijn geest is immers de bron van begoocheling en illusie—de bron van *māyā*.

Hij moet de werking van zijn geest observeren en de identificatie met gedachten, emoties en concepten doorzien en stopzetten. *Advaita vedānta* is erg duidelijk: het stelt dat *saṃsāra* het gevolg is van de identificatie met zijn lichaam en zijn geest. Door zijn gehechtheid aan het fysieke bestaan en zijn verlangen, blijft hij gevangen in deze cyclus van wedergeboorte en lijdt hij steeds opnieuw. Slechts door deze identificatie te doorbreken en de geest te transcenderen, zal hij de diepere dimensie van bewustzijn en non-dualiteit ervaren. Puur Bewustzijn zonder onderscheid, zonder tegenstellingen, zonder dualiteit.

Door onthechting (*Skr. vairāgya*) ¹²² t.o.v. de materiële wereld en gelijkmoedigheid (*Skr. samatvam*) ¹²³ te cultiveren, zal de *yogi* tot stabiliteit en innerlijke vrede komen. Tot de innerlijke vrede van een onverdeeld bestaan.

Meditatiebeoefening zal zijn geest tot rust brengen, de identificatie met gedachten verminderen en een directe ervaring van non-dualiteit bevorderen.

Tenslotte zal een ethisch en dienstbaar leven zijn geest zuiveren en een harmonieuze omgeving creëren voor spirituele groei, met bevrijding uit *saṃsāra* en verlichting (*Skr. mokṣa*) als apotheose.

Maar in dit proces van transformatie is de aanwezigheid van een gekwalificeerde Meester onontbeerlijk. Het belang van een begeleidende Meester op dit spirituele pad naar zelfrealisatie kan en mag niet onderschat worden.

In heel dit spirituele transformatieproces staat inzicht in illusie centraal. *Māyā* staat voor de verwarring of de onwetendheid (*Skr. avidyā*) die het 'ik' belet om deze absolute waarheid te zien en te begrijpen.

Māyā is er de oorzaak van dat de *yogi* het 'ik' als separaat van het Geheel beschouwt. Wat een complete misvatting is. Maar wél een verkeerde opinie die de

zintuiglijke wereld van de beoefenaar volledig op losse schroeven zet. Het behelst dat het werkelijke 'ik' van de *yogi* helemaal niet het 'ik' is dat hij in gedachten heeft; niet het 'ik' dat hij zich droomt; niet het 'ik' dat hem werd voorgelogen.

In werkelijkheid is de 'ware aard' van het individuele 'zelf' iets helemaal anders, iets veel groter, iets veel belangrijker, namelijk *Ātman* → *Brahman* → het Zelf → Puur Bewustzijn. De 'ware aard' van het individuele 'zelf' is de Ultieme, Absolute Werkelijkheid die *alles* omvat.

De grootst mogelijke bevrijding—zeg maar Zelfrealisatie—ervaart de *yogi* wanneer hij in contact komt met het Ultieme, met het Absolute, met '*de grond van het bestaan*' (*Paul Tillich*). Dat is wat hier gebeurt.

Wanneer het individuele 'zelf' een psychologische aberratie is, verandert het hele bestaansperspectief. Zonder het bestaan van een vast 'zelf' is er geen begin (geboorte) en geen einde (dood). Hierdoor overstijgt de *yogi* de begrippen geboorte en dood. Deze concepten verliezen hun betekenis, ze hebben geen connotatie meer: ze zijn noch goed; noch slecht; ze vermeerderen niet en verminderen niet.

Wat overblijft is gewoon een proces, een eeuwige evolutie. In dit Proces ervaart de *yogi* het Ongeborene (*Skr. ajāta*), het Doodloze (*Skr. amṛta*), het Ongeconditioneerde (*Skr. asaṃskṛta*). Zo bestaat er ook geen tijd en plaats meer. Enkel ruimte. Door zich niet meer te identificeren ¹²⁴ met zijn individuele 'zelf', met zijn 'ik', transcendeert de *yogi* het bestaan. ¹²⁵ Zo realiseert hij zijn hoogste potentieel, waarbij zijn ego oplost in het tijdloze Bewustzijn. Gaat hij *voorbij* aan zijn conditionering. *Voorbij* zijn geboorneerdheid. *Nirvāṇa* gloort aan de horizon.

Nirvāṇa betekent de uitdoving van ideeën; van opinies; van woorden; van begrippen; van concepten zoals geboorte en dood; bestaan en niet-bestaan; komen en gaan; goed en kwaad; het zelf en de ander..., het meest Verhevene, maar ook het meest schabouwelijke. Het is de congruentie van alles-met-alles.

Voor de *yogi* betekent *nirvāṇa* het einde van lijden (*P. duḥkha*). ¹²⁶ Het einde van zijn doodsangst en zijn geconditioneerd verlangen naar 'worden' (*P. bhāva*). Het definitieve einde van de compleet illusoire begeerte naar 'weder'-geboorte waarvan hij de oorzaak onderkent: het verlangen en de gehechtheid aan wereldse zaken.

Het is de taak van de *yogi* om het 'vermogen'—lees: de innerlijke kracht—te ontwikkelen om het onderscheid te maken tussen waarheid en illusie. Slechts door dit onderscheid te cultiveren kan de beoefenaar zich bevrijden uit *saṃsāra* en tot Zelfrealisatie komen. Er bestaat geen Zelfrealisatie zonder *duḥkha*. Het leven begint pas van zodra je het verloren hebt.

Dit soort 'onderscheidingsvermogen' tussen waarheid en verzinsel wordt in het Sanskriet *viveka* ¹²⁷ genoemd. Door *viveka* te beoefenen zal hij ontdekken dat alles wat hij momenteel als zijn 'ik' beschouwt, niet 'bewust' is. Het échte bewustzijn omvat een compleet andere dimensie dan die vergankelijke, futiele ver-

schijnselen van de samsarische zintuiglijke wereld die slechts ontstaan en vergaan. Komen en gaan. En waar niets blijvend is: de voortdurende teloorgang van alles wat we zien, horen, ruiken, proeven, voelen en denken.

De verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* benadrukken dat het beoefenen van *viveka* en het realiseren van onze ware natuur noodzakelijk zijn om los te komen van het cyclische patroon van karmische effecten en om verlossing (*Skr. mokṣa*) te bereiken.

De bevrijdingsweg (*Skr. jñāna-mārga*)¹²⁸ van *advaita vedānta* bestaat erin dat de *yogi* de begoocheling van *māyā* doorbreekt en de eenheid verwezenlijkt tussen *ātman* en *Brahman*.

° **Jñāna**: verwijst naar het inzicht in de aard van de werkelijkheid en het zelf. Het gaat niet om intellectuele kennis, maar om direct, experiëntieel ervaren. Het gaat hier om de ervaring van Puur Bewustzijn. Direct 'zien'. 'Anders' zien. Ontwaken. *Anubhāva*.¹²⁹

Jñāna is daarom niet zozeer een theoretisch concept, maar vooral een praktische discipline. Het vereist van de *yogi* onthechting van wereldse zaken en beoefening van meditatie, reflectie en contemplatie om het bewustzijn te zuiveren en te verfijnen, zodat inzicht in de non-dualiteit van de werkelijkheid gerealiseerd wordt. (*Skr. mokṣa* — *cfr. infra*).

Jñāna is de weg naar bevrijding in *advaita vedānta*. Het stelt dat, door het verkrijgen van inzicht in de non-dualiteit van de werkelijkheid, de 'ware aard' van het individuele zelf (*Skr. ātman*)¹³⁰ samensmelt met *Brahman*—de Ultieme Werkelijkheid—en zo spirituele bevrijding bereikt wordt.

° **mokṣa**: betekent bevrijding of verlichting. Het is het ultieme doel van de spirituele zoektocht in *advaita vedānta*. *Mokṣa* staat voor het bereiken van éénwording met *Brahman*—de Ultieme Werkelijkheid—en het realiseren van bevrijding uit de cyclus van wedergeboorte (*Skr. saṃsāra* — *cfr. infra*).

Advaita vedānta stelt dat de oorzaak van lijden en hechting te vinden is in onwetendheid, i.c. in het geloof in de dualiteit van de werkelijkheid, d.i. het idee dat er een afgescheiden individu en een afgescheiden wereld bestaat.

Mokṣa wordt bereikt wanneer inzicht in de non-dualiteit van de werkelijkheid door de *yogi* gerealiseerd wordt, waardoor het besef ontstaat dat de 'ware aard' van het individuele zelf (*Skr. ātman*) één is met *Brahman*.

Zoals *supra* reeds aangehaald, vereist de verwezenlijking van *mokṣa* discipline, toewijding en inzet door meditatie, contemplatie en reflectie. Het is een proces van zuivering en verfijning van het bewustzijn, waarbij het ego geleidelijk wordt

afgebroken en het individuele bewustzijn, *ātman*, samensmelt met het Universele Bewustzijn, *Brahman*.

De creatie van een stilte-omgeving is in dit proces erg belangrijk. Zoek de stilte op. Inzicht vergt geen woorden, noch concepten. Inzicht spruit voort uit stilte. Niet uit het dualistische lawaai van het conceptuele denken. Vanuit stilte ervaart de *yogi* de ware natuur van de dingen. Door de stilte van zijn meditatie ként hij, wéét hij, ziet hij, de 'ware aard' van de werkelijkheid. Stilte laat hem de stroom zien. Het Ego-loze. het Grenzeloze. Het Ongeborene. Het Doodloze. Het Ongeconditioneerde. Het laat hem ervaren dat alles één is. Met elkaar vervlochten. Eén in samenhang met al het andere. Door de innerlijke stilte van zijn meditatie raakt de *yogi* de diepste kern van zijn bewustzijn. Vergeet nooit: het hart van de Wijze is stil.

Mokṣa wordt beschouwd als de hoogst mogelijke spirituele prestatie in *advaita vedānta*, omdat het betekent dat alle beperkingen (verlangen, afkeer, conditioneringen...) van het begrensde, belichaamde, individuele zelf (*Skr. jīva*) overwonnen zijn, waaruit de integrale bevrijding uit alle vormen van lijden en gebondenheid volgt.

° **Karma**: de wet (of het principe) van oorzaak en gevolg, die bepaalt hoe onze gedachten, woorden en daden uit het verleden bepalend zijn voor onze huidige ervaringen en hoe onze huidige gedachten, woorden en daden onze toekomst beïnvloeden. *Karma* is niet beperkt tot fysieke handelingen, het omvat eveneens subtiele mentale handelingen en intenties. Al deze handelingen dragen gevolgen met zich, die in de lijn liggen van de aard van de handelingen zelf: positieve handelingen leiden tot positieve resultaten; negatieve handelingen tot negatieve.

De *Aṣṭāvakra Gītā* benadrukt dat de gevolgen van *karma* onvermijdelijk zijn. Het betekent dat we, als mens, steeds verantwoordelijk zijn voor onze daden en voor de keuzes die we maken. Het zijn immers deze daden en opties die ons lot bepalen. Deze wet geeft aan, dat hetgeen we uitstralen (positief of negatief) steeds op de één of andere manier als een boemerang naar ons terugkeert. *Karma* is een wetmatigheid waaraan we niet kunnen ontsnappen.

Als dusdanig heeft oorzaak en gevolg een rechtstreekse link met *anātman* (*Skr.*). Het hele universum—alles wat te maken heeft met *nama* en *rupa*—is oorzaak en gevolg. Uit het ene volgt het andere. Wanneer alles oorzaak en gevolg is, bestaat er ook geen begin zonder oorzaak. Hieruit volgt dat er geen genesis bestaat, geen creator, geen opperbouwmeester, geen architect, geen god. Waardoor elke god degradeert tot een menselijke fantasie.

In de verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* wordt *karma* dan ook beschouwd als een bindende kracht die de mens vasthoudt in de cyclus van geboorte en dood en bijgevolg in de wereld van dualiteit en lijden. Door middel van *karma* hecht de mens zich aan de vruchten (*Skr. phala*)¹³¹ van zijn handelingen en wordt hij permanent

geketend aan de cyclus van *saṃsāra*, aan de keten van 'worden', aan de boei van 'wedergeboorte'.

Verder legt de *Aṣṭāvakra Gītā* er de nadruk op dat het uiteindelijke doel van spirituele beoefening erin bestaat om *karma* te transcenderen en bevrijding te realiseren. Bevrijding is niet afhankelijk van de vruchten van *karma*, van het resultaat van *karma*. Bevrijding is afhankelijk van het begrijpen van *karma*; van het 'verstaan' van *karma*; van het aanvaarden van *karma*. Acceptatie ontmijnt de dwingende kracht van *karma*.

Bevrijding wordt gerealiseerd door het loslaten van onze identificatie met handelingen, woorden en ideeën en de hieruit resulterende gevolgen. Door het ontwikkelen van onthechting en door inzicht in de 'ware aard' van het zelf, bevrijdt de *yogi* zich van de bindende kracht van *karma* en overstijgt, op deze manier, de cyclus van geboorte en dood.

° ***Saṃsāra***: het cyclische proces van ontstaan, vergaan en wedergeboorte. *Sam-sāra* staat voor 'rondjes lopen': steeds hetzelfde doen en toch een ander resultaat verwachten. Het is een metafoor voor de eeuwige reis die de 'separate' ziel doorloopt: het is de toestand van onwetendheid en verwarring waarin de ziel zich bevindt die verstrikt is in de zintuiglijke wereld en in de illusie van *māyā*.

Sam-sāra wordt beschouwd als een toestand van continue verwarring en lijden, waarin individuen gehecht blijven aan wereldse zaken en onderworpen zijn aan de dualiteiten van vreugde en verdriet, geboorte en dood, en alle andere wereldse tegenstellingen.

De verzen van de *Aṣṭāvakra Gītā* benadrukken het belang van het overstijgen van deze cyclus van geboorte en dood door het verwerven van zelfinzicht, zelfrealisatie en onthechting van wereldse verlangens. De *yogi* die op zoek is naar verlichting, streeft naar bevrijding uit *saṃsāra* door het realiseren van zijn 'ware aard' (*Skr. ātman*), die onveranderlijk en vrij is van de beperkingen, conditioneringen en restricties van de zintuiglijke wereld.

Sam-sāra verwijst ook naar de reis, naar de odyssee, die de *yogi* die op zoek is naar verlichting ¹³² moet ondernemen om zich te bevrijden uit de cyclus van geboorte, dood en wedergeboorte. ¹³³ Het bereiken van bevrijding (*Skr. mokṣa*) uit *saṃsāra* wordt beschouwd als het doel van de spirituele praktijk en inspanning.

Tot zover deze korte samenvatting van de meest relevante concepten die in de verzen aan bod komen.

Nu laat ik het woord aan *Aṣṭāvakra* en *Janaka*.

AṢṬĀVAKRA GĪTĀ

HET LIED VAN DE VERGUISDE

HOOFDSTUK I — ZELFREALISATIE

VERS 1-1

*janaka uvāca |
kathaṃ jñānamavāpnoti kathaṃ muktirbhaviṣyati |
vairāgyaṃ ca kathaṃ prāptametadbrūhi mama prabho
||1-1||*

• [Janaka:]

Heer, kunt u me uitleggen
hoe ¹³⁴ ik wijsheid ¹³⁵ kan verwerven?
Hoe ik tot bevrijding ¹³⁶ kan komen?
Hoe ik me kan onthechten uit de wereld
van zintuiglijk genot? ¹³⁷ •

VERS 1-2

*aṣṭāvakra uvāca |
muktimicchasi cettāta viṣayānviṣavattyaja |
kṣamāṛjavadayātoṣasatyam pīyūṣavadbhaja
||1-2||*

• [Aṣṭāvakra:]

Mijn Zoon, ¹³⁸ wanneer je tot bevrijding wilt komen,
moet je het gif van de zintuigen ¹³⁹ vermijden.
Drink de nectar ¹⁴⁰ van ¹⁴¹
geduld en vergevingsgezindheid, ¹⁴²
oprechtheid, ¹⁴³
mededogen, ¹⁴⁴
tevredenheid, ¹⁴⁵
waarheid. ¹⁴⁶ •

VERS 1-3

*na prthvī na jalaṃ nāgnirna vāyurdyaurṇa vā bhavān |
eṣāṃ sāksīnamātmānaṃ cidrūpaṃ viddhi muktaye
||1-3||*

• Besef dat jij noch aarde, ¹⁴⁷ noch vuur, ¹⁴⁸
noch water, ¹⁴⁹ noch lucht, ¹⁵⁰
noch ruimte ¹⁵¹ bent.
Tot bevrijding ¹⁵² komen wil zeggen
dat je beseft ¹⁵³

dat je Puur Bewustzijn ¹⁵⁴ bent —
het Ene Zelf. ¹⁵⁵
Dat je de getuige ¹⁵⁶ hiervan bent.
Wanneer je dat realiseert, bevrijd je jezelf. ♣

VERS 1-4

yadi dehaṃ pṛthakṛtya citi viśrāmya tiṣṭhasi |
adhunaiva sukhī śānto bandhamukto bhaviṣyasi
||1-4||

♣ Wanneer je de identificatie met het lichaam opgeeft
en zo boven je lichaam ¹⁵⁷ uitstijgt, ¹⁵⁸
zal je beseffen dat je louter bewustzijn bent. ¹⁵⁹
Door dit besef zal je spontaan in het NU ¹⁶⁰ gelukkig ¹⁶¹ zijn.
Innerlijk vredig. ¹⁶²
Voor altijd van alle ketens bevrijd. ¹⁶³ ♣

VERS 1-5

na tvaṃ viprādiko varṇo nāśramī nākṣagocarah |
asaṅgo'si nirākāro viśvasākṣī sukhī bhāva
||1-5||

♣ Je zal beseffen dat je tot geen enkele kaste ¹⁶⁴ behoort.
En dat de levensfase ¹⁶⁵ waarin je je bevindt
geen enkele verplichting ¹⁶⁶ inhoudt.
Dat je niet geconditioneerd bent door je zintuigen.
Dat je ongebonden, ¹⁶⁷ zonder vorm, ¹⁶⁸ bent.
Bevrijd van gehechtheden,
ben je de getuige van alles. ¹⁶⁹
Dit besef maakt je gelukkig. ¹⁷⁰ ♣

VERS 1-6

dharmādharmau sukhaṃ duḥkhaṃ mānasāni na te bibho |
na kartā'si na bhoktā'si muktā eva'si sarvadā
||1-6||

♣ Goed en slecht, ¹⁷¹ vreugde en verdriet ¹⁷²
zijn producten van de geest. ¹⁷³
Zij zijn niet jouw zorg.
Jij bent niet de doener, noch de genierter. ¹⁷⁴
Jij bent overal:

Jij bent vrij. Altijd vrij. ¹⁷⁵
Volkomen vrij. ¹⁷⁶ •

VERS 1-7

eko draṣṭā'si sarvasya muktaprāyo'si sarvadā |
ayameva hi te bandho draṣṭāraṃ paśyasītaram
||1-7||

• Jij bent voor altijd vrij.
Jij bent de complete, ondeelbare getuige ¹⁷⁷
van al wat is.
Gehechtheid, gebondenheid, onvrijheid
wordt slechts jouw persoonlijke keten ¹⁷⁸
wanneer je jezelf identificeert als
separaat van het geheel. ¹⁷⁹ •

VERS 1-8

ahaṃ kartetyahammānamahākṛṣṇāhidaṃśitaḥ |
nāhaṃ karteti viśvāsāmṛtaṃ pītṛvā sukhī bhāva
||1-8||

• De gedachte dat jij ¹⁸⁰ de doener bent voelt aan
alsof je gebeten bent ¹⁸¹ door de giftige zwarte slang ¹⁸²
van zelfzucht.
De gedachte daarentegen dat jij niet ¹⁸³ de doener bent,
smaakt als nectar. ¹⁸⁴
Laaf je eraan. ¹⁸⁵
En wees gelukkig. ¹⁸⁶ •

VERS 1-9

eko viśuddhabodho'hamiti niścayavahninā |
prajvālyājñānagahanaṃ vītaśokaḥ sukhī bhāva
||1-9||

• Brand het ontoegankelijke bos van onwetendheid ¹⁸⁷ ¹⁸⁸
plat met het vuur van de overtuiging
dat jij Het Ene ¹⁸⁹ en Puur Bewustzijn ¹⁹⁰ bent.
Dit inzicht ¹⁹¹ maakt je vrij ¹⁹² van kommer. ¹⁹³
Het verzadigt je van geluk. ¹⁹⁴ •

VERS 1-10

yatra viśvamidaṃ bhāti kalpitaṃ rajjusarpavat |
ānandaparamānandaḥ sa bodhastvaṃ sukhaṃ cara
||1-10||

• Je bent altijd ¹⁹⁵ louter bewustzijn.
Grenzeloos ¹⁹⁶ bewustzijn.
Ervaar de tomeloze vreugde ¹⁹⁷ van het inzicht
dat je de begoocheling van de wereld
doorziet als een waanidee:
als een touw ¹⁹⁸ dat
voor een slang wordt aangezien. ¹⁹⁹
Geniet van dit ultiem geluk. ²⁰⁰ •

VERS 1-11

muktābhimānī mukto hi baddho baddhābhimānyapi |
kiṃvadantiha satyeyaṃ yā matiḥ sā gatirbhavet
||1-11||

• Wanneer je denkt: ²⁰¹
'Ik ben vrij van 'ik-zucht', ²⁰² dan ben je vrij.
Wanneer je denkt:
'Ik ben niet vrij van ik-zucht', ²⁰³ dan ben je geketend. ^{204 205}
Het is juist wat men beweert: ²⁰⁶
wat je geest denkt, zo zul je worden. ^{207 208} •

VERS 1-12

ātmā sākṣī vibhuḥ pūrṇa eko muktaścidakriyaḥ |
asaṅgo niḥsprhaḥ śānto bhramātsamsāravāniva
||1-12||

• Je ware natuur is het Zelf. ²⁰⁹
Het Zelf is de Universele ²¹⁰ Getuige. ²¹¹
Het Zelf is overal. Het verzadigt alles.
Het is perfect. Eén en ondeelbaar. ²¹²
Vrij van samsāra. Stil. ²¹³
Zonder beweging. ²¹⁴
Zonder verlangen. ²¹⁵
Zonder hechting. ²¹⁶
Louter bewustzijn. ²¹⁷
Slechts door begoocheling ²¹⁸ lijkt het erop
dat het Zelf deel uitmaakt van de wereld. ²¹⁹ •

VERS 1-13

*kūṭasthaṃ bodhamadvaitamātmānaṃ paribhāvaya |
ābhāso'haṃ bhramaṃ muktṛvā bhāvaṃ bāhyamathāntaram
||1-13||*

• **Observeer dit Zelf.** ²²⁰

Mediteer ²²¹ **op dit bewegingloze bewustzijn.** ²²²

Op dit niet-duale bewustzijn. ²²³

Laat de illusie ²²⁴ **van een separaat 'ik' los.**

Bevrijd je van dit waanidee.

Laat de gedachte los dat je

—innerlijk ²²⁵ **of uiterlijk** ²²⁶ — ²²⁷

Dit of Dat bent. •

VERS 1-14

*dehābhimānapāśena ciraṃ baddho'si putraka |
bodho'haṃ jñānakhaḍgena tanniṣkṛtya sukhī bhāva
||1-14||*

• **Besef eindelijk** ²²⁸ **dat de gedachte**

dat jij het lichaam ²²⁹ **bent**

een valstrik is. ²³⁰

Een keten. Een gebondenheid. ²³¹

Het zwaard van dit inzicht ²³²

slaat deze illusie stuk.

Besef ²³³ **dat je Puur Bewustzijn bent.** ²³⁴

Prijs je hiervoor gelukkig. •

VERS 1-15

*niḥsaṅgo niṣkriyo'si tvaṃ svaprakāśo nirañjanaḥ |
ayameva hi te bandhaḥ samādhimanutiṣṭhasi
||1-15||*

• **Besef dat je vrij bent.** ²³⁵

Van nature uit ongebonden ²³⁶

en verlicht door jezelf. ²³⁷

Onbezoedeld. ²³⁸

Je enige gebondenheid

is je streven naar samadhi ²³⁹

[om dit inzicht te bereiken

en je te bevrijden uit saṃsāra]. •

VERS 1-16

tvayā vyāptamidaṃ viśvaṃ tvayi protaṃ yathārthataḥ |
śuddhabuddhasvarūpastvaṃ mā gamaḥ kṣudracittatām
||1-16||

• **Jouw natuur is Puur** ²⁴⁰ **Bewustzijn**
—de ruimte waarbinnen alle vormen ontstaan en vergaan.
Het universum bestaat in jou. ²⁴¹
Hoed je dus voor bekrompen denken. ²⁴² •

VERS 1-17

nirapekṣo nirvikāro nirbharaḥ śītalāśayaḥ |
agādhabuddhirakṣudho bhāva cinmātravāsanaḥ
||1-17||

• ²⁴³ **Ongeconditioneerd** ²⁴⁴ **ben je.**
Onveranderlijk ²⁴⁵ **ben je.**
Grenzeloos. ²⁴⁶
Cool en sereen. ²⁴⁷
Ondoorgrondelijk. ²⁴⁸
Puur Bewustzijn is jouw verblijfplaats. ²⁴⁹ •

VERS 1-18

sākāraṃanṛtaṃ viddhi nirākāraṃ tu niścalam |
etattattvopadeśena na punarbhavasambhavaḥ
||1-18||

• **Besef dat alles wat vorm heeft illusie is.** ²⁵⁰
Uitsluitend het vormloze ²⁵¹ **is duurzaam.**
Wanneer je de waarheid begrijpt
die in deze woorden
verborgen zit,
zal je nooit meer herboren ²⁵² **worden.** ²⁵³ •

VERS 1-19

yathaivādarśamadhyasthe rūpe'ntaḥ paritastu saḥ |
tathaivā'smiñcharīre'ntaḥ paritaḥ parameśvaraḥ
||1-19||